ސަނާބިލް-3

ދުނިޔޭ ނުފޫލި ޤާނޫނުގެ ފުރުން

آدم نسيم

2009 - ١٤٣٠

ސަނާއިފް-3

آدم نسيم

2009 - ١٤٣٠

بسم الله الرحمن الرحيم

މިނިސްޓްރީ އޮފް ހޯމް އެފެއާޒް
މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ

ޖަމްޢިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީކުރި ލިޔުން

ޖަމްޢިއްޔާގެ ނަން: ދިވެހި ސިވިލް [illegible] ޖަމްޢިއްޔާ.

ޖަމްޢިއްޔާގެ ފޯން ނަންބަރު: -

ޖަމްޢިއްޔާގެ އޮފީހުގެ އެޑްރެސް: [illegible] / [illegible]

ޖަމްޢިއްޔާގެ އޮފީހުގެ ފެކްސް: -

ޖަމްޢިއްޔާގެ އޮފީހުގެ އީމެއިލް އެޑްރެސް: -

[illegible]: -

މިލިޔުމަކީ [illegible] ޖަމްޢިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީކުރިކަމުގެ ލިޔުން.

16 ރަޖަބު 1430

09 ޖުލައި 2009

ރެފް ނަންބަރު: C-142/2009/32

[illegible]

މިނިސްޓަރ އޮފް ހޯމް އެފެއާޒް

ދިވެހިރާއްޖެ

މިނިސްޓްރީ އޮފް ހޯމް އެފެއާޒް

مُقَدِّمَة

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ السَّمِيْعِ الْبَصِيرِ، غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ لاَإِلَهَ إِلاَّهُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيْرُ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى. ﴿ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْآزِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَٰظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾ ﴾ (غافر: ١٨-١٩)

نَحْمَدُهُ تَعَالَى وَقَدْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ وَانْتِقَامَهُ، وَنَسْأَلُهُ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالتَّوْبَةَ وَالإِنَابَةَ. وَأَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. اَللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّيْنِ. أَمَّا بعد!

"ދުނިޔެ ނިމުމާއި آخرةގެ ފުރުން" މިފޮތަކީ މިސްރުގެ ދަރުސްގައި "ދަޢުވަ" މަޖައްލާގައި ސިލްސިލާކޮށް އަޅުގަނޑު ލިޔަމުންދިޔަ ލިޔުންތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން އެކުލަވައި ލެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ.

ދެންފަހެ، آخرة ދުވަހަށް ايمانވުމަކީ އީމާންކަމުގެ ރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން ރުކުނެކެވެ. އެއީ إسلام دينގެ اساسی عَقِيدَة ގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. اللهގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް އީމާންވުމާއެކު، އަދި محمد صلّى الله عليه وسلم އަކީ اللهގެ ރަސޫލަކަމުގައި، اللهގެ ރަސޫލުކަމަށް އީމާންވުމާއެކު، آخرة ދުވަހަށް ايمان ވުމުގެ عقيدة ހިތުގައި ނުހަނު ވަރުގަދައަށް ހަރުލައްވަން ޖެހެއެވެ. އެކަމަށް إيمان ވާން ޖެހެއެވެ.

عالَم ތަކަށް رحمةއެއް ކަމުގައި ފޮނުއްވުނު މާތް ނަބިއްޔާ، مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ މާތްވެގެންވާ مكّة ގައި ހުންނަވައިގެން، اللهގެ އެއްކައުވަންތަ ކަމާއި، آخرة ދުވަހަށް ايمان ވުމަށް މިސްކީނުންނަށް ގޮވާލެއްވުން ފެށްޓެވިއެވެ. މިސްކީނުންނަށް މި ދީނުގެ عقيدة بيان ކޮށްދެއްވަމުން ގެންދިޔައެވެ. اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ حكم ތަކާއި، دين ގެ އެހެނިހެން حكم ތައް بيان ކޮށްދެއްވަން ފެށްޓެވުމުގެ ކުރިން اللهގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް އީމާންވުމާއި، آخرة ދުވަހަށް ايمان ވުމަށް މާތްވެގެންވާ مكّةގައި ހުންނަވައިގެން ތޭރަ އަހަރުވަންދެން މިސްކީނުންނަށް دعوة ދެއްވުމުން ގެންދިޔައެވެ. دعوة ދެއްވުމުގައި مشرك ންގެ އުނދަގޫތަކާއި، އެބައިމީހުންގެ އަނިޔާއަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

ދުނިޔެ، آخرة ދުވަހަށް ايمان ވުމަކީ غَيب އަށް
ايمان ވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. غَيب ގެ ކަންތައްތަކީ ބުއްދީގެ
ބޭނުންކޮށްގެން ހޯދިގެންވާން ކަންކަމެއްނޫނެވެ. اللهގެ وحي ގެ
މަދުން ލިބުނު އެނގިދާނޭ އެއްވެސްކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ. އެކަމަކު
رسول ބޭކަލުންނާއި، نبي ބޭކަލުންނަކީ اللهގެ وحي ބަސްފުޅުތައް
ބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ދެއްވި بيان ކުރައްވާފައެވެ.

قيامة ވުމުގެ ވަގުތަކީ الله އަންގަވާފައިވާ ކަމެއް
ނޫނެވެ. އެހެންކަމުން قيامة ވުމުގެ ވަގުތަކީ الله ފިޔަވައި އެހެން
އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އެނގިގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. قيامة ވުން
ގާތްވެގެން އަންނަކަމުގެ ދައްކަވައިދޭ ޢަލާމާތްތަކެއް الله
އަންގަވާފައެވެ. އެއީ قيامة ވުމުގެ ޢަލާމާތްތަކެވެ. قيامة ވުން
ގާތްވުމުން އަންނަކަން ދޭހަކުރާ ޢަލާމާތްތަކެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން،
آخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވައި ނަރަކައިގެ عذاب ން އަޅުގަނޑު
ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ! ސުވަރުގޭގެ ދާއިމީ نعمة އަޅުގަނޑުމެން
ދެއްވާނދޭވެ! قيامة ދުވަހުގެ އަނދިރީގައި ބިރުވެރިކަންތަކުން
އަޅުގަނޑުމެން އަމާންކަން ދެއްވާނދޭވެ! بِرَحْمَتِكَ يَاأَرْحَمَ
الرَّاحِمِين.

قال الله تعالى ﴿مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾﴾ (سورة النمل: ٨٩)

މާނައީ: ހެޔޮކަމައިގެން އަތުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ! ވަނީ، އެމީހަކަށް އެއަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވާ ثواب (آخرة ގައި) ހުއްޓެވެ. އަދި އެދުވަހުން، އެބައިމީހުންވަނީ، ހުރިހައި ބިރުވެރި ކަމަކުން އަމާންކަން ލިބިގެންނެވެ.

2009 -1430

آدم نسيم

ދުނިޔެ ނިމުން ނުވަތަ ޤިޔާމަތްވުން ގާތްވެގެން
އަންނަނިވި، އެކަމުގެ ވަރަށްބޮޑެތި ޢަލާމާތްތަކެއް ފާޅުވެ ފާޅުވެ
ހުންނާނެއެވެ. އެއީ ޤިޔާމަތްވުމުގެ ޢަލާމާތްތަކެވެ.

ޤިޔާމަތްވުމުގެ ޢަލާމާތްތައް ބެހިގެންވަނީ ދެބައިކަށެވެ.
އެއީ ޤިޔާމަތްވުމުގެ ކުދި ޢަލާމާތްތަކާއި ބޮޑެތި ޢަލާމާތް ތަކަކެވެ.
ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް އަދި ފާޅެއް ނުވެއެވެ.
އެއީ ދިރަ ޢަލާމާތްތަކެވެ. ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތައް ފާޅުވާނީ ޤިޔާމަތްވުން
ނުހަނު ގާތްވުމުންނެވެ. މިބޮޑެތި ޢަލާމާތްތައް ފާޅުވާނީ އެއް
ޢަލާމާތަކަށްފަހު އަނެއް ޢަލާމާތެއް ނުހަނު ކައިރިގައި ފުރުފުރުންނެވެ.
މީގެ ތަފްސީލު އަދި ފަހުން ބަޔާންކުރެވޭ ހުއްޓެވެ. إِنْ شَاءَ اللهُ

ކުދި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއްކަންތައް މިހާރުވެސް
ފާޅުވެފައެވެ. އަނެއްބައި ކަންތައް ދަނީ ފާޅުވަމުންނެވެ. އަނެއްބައި
ކަންތައްތައް އަދި ފަހުން ފާޅުވާނެއެވެ. ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތައް ފާޅުވާ
ދުވަސްވަރުވެސް ކުދި ޢަލާމާތުގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަންތައް ފާޅުވެ
ފާޅުވެ ހުންނާނެއެވެ.

ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއް
ކަންތައްތަކަކީ އެކަންތައްތަކަށް މިސްކިތްތަކުން ރައްކާތެރި ނުވެވޭ
ބާވަތުގެ ކަންތައްތަކަކެވެ. މިސާލަކަށް، ކުދި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން
އެއްކަމަކީ ބިނާކުރުން ދިގުވުމެވެ. މިކަމަކީ އެކަމުގެ ވަރަށްބޮޑު ބާރު

ފޮރުވޭވޭން ކަމެއް ނޫނެވެ. އަނެއް ބާވަތުގެ ކަންތަކަކީ އެކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވާ ބާވަތުގެ ކަންތައްތަކެކެވެ.

ޒިޔާދަތުގެ ބަލާމުސީބަތުގެ ފިތުނަގައި ހިތާނާ ކަންތައް ތަކުގައި ޢިބާދަތަށް ކުރިމަތިވާނެކަން، رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި ޢިބާދަތަކުން ރައްކާތެރިވުމަށް މިއުއްމަތުގެ މީސްތަކުންނަށް ނަޞޭޙަތްދެއްވައި، އިރުޝާދު ދެއްވައިވެއެވެ. މިގޮތުން، ޢިބާދަތުގައި ބައިތިރިވުމާއި ނުވުމަށް އިޚްލާޞްތެރި ޖިހާދެއްކުރާ ކަމެއްވެ. އެއީކަމަކުން ޢިބާދަ ތަކުގައި ބައިތިރިނުވެ، ސަލާމަތުން ހުރުމަށް ކުރިވޭނެ ކަމެއްވެ.

ދުނިޔެ ދަނީ ޤިޔާމަތުގައި އުފެދޭ ޢިބާދަތަކާއެކު ސަބަބުން، ބައްޔަކާއި ބަލިމުޞީބާ، އެބައްސާދީގެ ބާވަތްތަކެއް ޔަޤީނުން ފެނިއްޖެ ދެނެއެވެ. الله ތަޢާލާއަށްވުރެ ބިރުވެތިވުމަށް ފަރުވާތެރިވުމަށް ވިސްނުމެވެ. ތަފާސަލުތަކުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

"بَادِرُوا بِالأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا أَوْ يُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا" (رواه مسلم)

މި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ، "ކަޅު އަނދިރި ރޭގެ އަނދިރިކަށި ފަދަ ޢިބާދަތަކާއި ފިތުނަތަކުގެ ކުރިން ޢަމަލުތަކުގައި އަވަސްވޭ ގަޑިތަކުގައި! އެބައިމީހާ ހެނދުނު

މުއުމިނުންގެ ގޮތުގައި ހުންނަމީ ހަލީމު ހުންނާނީ ހާޟިރުންގެ ގޮތުގައެވެ. ނުވަތަ ހަލީމު މުއުމިނުންގެ ގޮތުގައި ހުންނަ މީހާ ހުރުމުން ހުންނާނީ ހާޟިރުންގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ހަމަވެރިވި މުދާތަކަށް އެންމެ ދުރުން ވުރެގައިވާނެއެވެ." މިއެވެ.

الله ތަޢާލާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވައިއެވެ.

سَتَكُونُ فِتَنٌ الْقَاعِدُ فِيْهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْقَائِمُ فِيْهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي، وَالْمَاشِي فِيْهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي، مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفُهُ وَمَنْ وَجَدَفِيْهَا مَلْجَأً فَلْيَعُذْ بِهِ" (رواه مسلم)

މިބަޔާންގެ މާނައީ، "ނިކަންހުރި ފިތުނަތަކެއް ކުރިމަތިވާނެއެވެ. އެފިތުނައިގެ ތެރެއިން (ބޭގައި ބައިވެރިވުން) އިށީނދެ އިންނަ މީހާ ކޮޅަށް ހުންނަ މީހާއަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ. އަދި ކޮޅަށް ހުންނަމީހާ ހިނގާފައިދާ މީހާއަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ. އަދި ހިނގާފައިދާ މީހާ ދުވެފައި ދާ މީހާއަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ. އެފިތުނަތަކާ ދިމާއަށް އެނބުރި ބަލައިލައި މީހާ، އެފިތުނަތަކާ ދިމާއަށް ފަސްޖެހިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ، އެފިތުނަތަކުގައި ރައްކާތެރިވާނެ ތަނެއް ލިބިއްޖެ މީހާ އެތަނަކަށް ރައްކާތެރިވާތީ ހިމާޔަތް ހޯދާށެވެ."

ފަހެ ޢަމާންގައި ފިތުނަވެރި ޒަމާނު ކަންތައްތަކުން ހިނގާނެކަމަށް އަންގަވާފައިވާ ނަބަވީ ބަޔާންތަކެއް ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. މިޒަމާނީ ފިތުނަތަކާމެދު ދެކޮޅު

ނަބިއްޔާ، محمد صلّى الله عليه وسلم މިއުއްމަތުގެ މީހުންނަށް އިންޒާރު ދެއްވާފައިވެއެވެ. އެފިތުނަތަކުން ދުރުވެ ރައްކާތެރިވުމަށް އިރުޝާދު ދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި ޔަގީނީ ދޮގުނުވާނޭ، ޔަގީނީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތަށް ތަބާވެގެން ދީނުގައި ހިފުމި ފިތުނަތަކުން ރައްކާތެރި ވެވޭނެކަން އަންގަވާފައި ވެއެވެ.

ވަނީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم މިއުއްމަތުގެ މީސްތަކުންނަށް، ބައްޖަވެރި ވަޒަންކޮށް ދެއްވި وَعْظُ ތާއި ނަސޭހަތާއި އިރުޝާދުގެ ތެރޭގައި މިދަންނަވާ ކަންތައްތަކެއް ހިމެނިގެން ވެއެވެ. ވަނީ، ބަޔާންކޮށްދެއްވި ހަދީޘުގެ މާނައިގައި ވެއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ބޮޑެތި ތިމަން ޢަލާމާތްތަކުން ދުނިޔެއިން ދުނިޔެ ގާތްވެއެވެ. އެތެރޭގައި ޤިޔާމަތްދުވަހުން ކުރިއަށްޖެހިގެން ގާތްވާއިރު، ޤިޔާމަތްދުވަހުން ފަރުވާކުޑަވެގެން ނުދަންނައެވެ. އެއީ، ޔަގީނީ ދޮގުނުވާނޭ، ޤިޔާމަތް ޢަލާމާތްތަކުގެ ސުންނަތެވެ. މިއެވެ. އެއަންނަކަމުން، މިއަހުލާ ތަބާވުމަށް ނަސޭހަތްތެރިވެ، އަދި މިއަހުލާ އެއީގައި އެކެ މިހުންނަނީ اللهގެ ރަޙްމަތުގެން ދިނުމަށް ނަސޭހަތު ތިބެނީ މިހުނަށެވެ. ސުންނަތާ ޖަމާޢަތުގެ މަގަކީ މިއީއެވެ. އަހުލު ބަދުރީންގެ މަގަކީ މިއީއެވެ. މިއުއްމަތުގެ ސަލަފުއްސާލިހުންގެ މަގަކީ މިއީއެވެ. މަޒްހަބުތަކުގެ ވަރަށްގިނަ ބައި މީހުންގެ މަގަކީ ވެސް މިއީއެވެ. ސުންނަތާ ޖަމާޢަތުގެ އިމާމުންގެ ތަރިކަ ހިނގުމީ މަގަކީ ވެސް މިއީއެވެ.

ފިތުނަ އަހުރު ކަންތައް ގުޅުވެތުމި ބައްގެ ބަޔަން އެއްކޯ ވިދުނަށެވެ. ގަބޫލުކުރާ އިސްލާމްދީނަށް ބައްގެ ދީނެވެ.

ވީމާ، މާތްވެގެންވާ އިސްލާމްދީނާ އެއްގޮތަށް ބަލައިގަނެވުން ކުރާ އަމަލަކީ ނުވަތަ ދައްކާ ވާހަކައަކީ ފިތުނަ އުފެދޭ ކަންތައް ކަމުކަން ނުބައިވާނެއެވެ. މި ޙާލަތުގައި، ފިތުނަ އުފައްދާ މީހުންނަކަށް ބޭފުޅުން ބައްދުގައި މިތި މީހުންނާ އިދިކޮޅަށް ކަންތައްތައް ހޯދައި، ހަމަނުޖެހުން ހޯދައި، ހަމަނުޖެހުން އުފައްދާ މީހުންނެވެ. ފިތުނަ އުފެއްދުމަކީ ނުބައި ކަމެކެވެ. ގެއްލުންބޮޑު ކަމެކެވެ. ކޮންމެ ފިތުނައަކުން ރައްކާތެރިވުމަށް ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ ވާޖިބެކެވެ. ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ފިތުނަތަކަށް އުފެދުން ހިމެނިގެންވާއިރު، މިފިތުނަތަކުން ރައްކާތެރިވެ ތިބުމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް މާތް ނަބިއްޔާ، رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިރުޝާދު ދެއްވާފައިވެއެވެ.

ޤިޔާމަތުގެ ކުރި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެއް

އަމާނާތާއި، އަމާނާތްތެރިކަން ގެއްލުމެވެ. ތިރީގައި މިވަނީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘެކެވެ.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ، جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحَدِّثُ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: سَمِعَ مَا قَالَ فَكَرِهَ مَا قَالَ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ لَمْ يَسْمَعْ حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ: "أَيْنَ السَّائِلُ عَنِ السَّا عَةِ؟" قَالَ: هَا أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "فَإِذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ" قَالَ: وَكَيْفَ

إِضَاعَتُهَا؟ قَالَ: "إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ"

(رواه البخاري)

މި ހަދީޘްގެ މާނައަކީ، "اللّٰه ރުހިވޮޑިގެންވާ އަބޫހުރައިރާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މަޖިލީހެއްގައި ސަހާބީން ބައިވެރިވެތިބި ނަބިއްޔާގެފާނު ހުންނެވިއިރު މީހުންނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވަން އިންނަވަނިކޮށް، އަޢްރާބީއަކު އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތްވާނީ ކޮންއިރަކުން ހެއްޔެވެ؟ ދެން، رسول الله صلّى الله عليه وسلم ވާހަކަ ފުޅުދެއްކެވުން ކުރިއަށް ގެންދެވިއެވެ. ބައެއް މީހުން ބުނެފިއެވެ. އޭނާ ދަންނަވި އެއްޗެއް، އިވުނު އެކަލޭގެފާނަށް ހަމަ ނުރުހިވަޑައި ގަތެވެ. އަނެއްބަޔަކު ބުނެފިއެވެ. އެހެން ނޫނެކޭ! އިވުނު އެކަލޭގެފާނަށް އޭނާ ދަންނަވި އެއްޗެއް އިވިވަޑައި ނުގަތީއެވެ. ދެން، އިވުނު އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަފުޅު ނިމިވަޑައި ގަތުމުން ހިނދު ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތްވާނީ ކޮންއިރަކުންކަން ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބާތޯއެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ! އަޅުގަނޑެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން، އަމާނާތްތެރިކަން ގެއްލިއްޖެއްޔާ، ޤިޔާމަތްވުމަށް ބަލަބަލައި ހުންނާށެވެ! އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަމާނާތްތެރިކަން ގެއްލުނީ ކޮންފަދައަކުންތޯއެވެ؟ ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. އަމުރުތައް އޭގެ އަހުލުވެރި ނޫންބަޔަކާ ހަވާލު ކުރެވިއްޖެއްޔާ، ޤިޔާމަތްވުމަށް ބަލަބަލައި ހުންނާށެވެ. އަދިވެސް ޤިޔާމަތުގެ އިންތިޒާރުގައި ހުންނާށެވެ!"

ޤިޔާމަތުގެ ކުދި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެކެއް ޢަލާމާތަކީ، ޖާހިލުކަން ފެތުރިގެން ދިއުމާއި، ޢިލްމުވެރިކަން ކުޑަވުމާއި

ދިއުމެވެ. ޢިލްމުވެރިޔަކަށް ފިޔަވައި ދިއުމާ ބެހޭ ގޮތުން މާނައަކީ ޞަރީޙް
ޤުރުއާނާއި ޞަޙީޙް ރަސޫލާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން
ސާބިތުވާ ޢިލްމު ފިޔަވައި ދިއުމެވެ. އެހެން ޢިބާރާތަކުން ނަމަ، ޝަރުޢީ
ޢިލްމު ފިޔަވައި ދިއުމެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް ދުނިޔާވީ ޢިލްމު ދާނީ
ކުރިއަށެވެ. الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޢަބްދުالله ބިން ޢަމްރު ބުނުއްވާފައި
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރައްވާފައި
ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެއްސެވީމެވެ.

"إِنَّ اللَّهَ لاَيَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَالَمْ يَتْرُكْ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جُهَّالاً فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

(رواه مسلم)

މިޙަދީޘްގެ މާނައަކީ، ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމުންގެ
ކިބައިން الله ޢިލްމުވެރިޔަކު ނެގުއްވައި ގެންދަވާނީއެއް ނޫނެވެ.
އެހެންނަމަވެސް ޢިލްމުވެރިޔަކު ގެންދަވާނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ފުރާ
ނަގުއްވުމުންނެވެ. މި ފުރާނަ ޢިލްމުވެރިން ނަގާދިއުމުން މުސްލިމުން
ޖާހިލުވެރިންނަށް ރުޖޫޢަވާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނާ ސުވާލު
ކުރެވުމުން ޢިލްމާ ނުލައި ފަތުވާ ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން މަގުފުރެދި
ގޮސް، މުސްލިމުން ވެސް މަގުފުރައްދާނެއެވެ.

ދީނުގައި، މަގުފުރެދުމާއި މަގުފުރައްދުން ވާކަން ކަށަވަރު
އިސްލާމްދީނުގެ ޢިލްމާދޭތެ ޖާހިލުވުމުންނެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ޢިލްމު
ނެތުމުންނެވެ. ބަޔަކު ގަބޫލުކުރާ ޢިލްމުވެރިންނަކީ ޢިލްމު ހުރިކަން، އެ

އުނގެނުން އިލްމާއި އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރާ ދީނުންވެ. އަދި ހިތާހުރެގެ ތުދުމަގެން މަގުދައްކާ ދީނުންވެ. އަމަލުކުރުމަކާ ނުލައި އިލްމަކީ އިލްމުވެރިޔާއަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް އޮތް އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އިޙްތިރާމްވެސް އިލްމުވެރިއެކެވެ. ނަމަވެސް އަމަލުގެ މައިދާނުގައި ފަސްޖެހުމުންނާއި ދަތޮރުވެ ބޮޑާވެގަތުމުން، ކީރިތިވަންތަ الله، އޭނާއަށް ލަޢުނަތް ކުރެއްވީ. އެއީ، ސަލާމްވެއްވި އާދަމްގެފާނަށް ސަޖިދަކުރުމަށް އެކަލާނގެ ކުރެއްވި އަމުރުފުޅަށް އޭނާ ނުކިޔަމަންތެރިވި ވުމުންނެވެ. މިވާހަކަ ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވަރަށް ތަފްސީލުކޮށް، އެކަލާނގެ ބަޔާން ކޮށްދެއްވާފައި ވެއެވެ.

ތަޤްވާވެރި ކަމާނުލައި އިލްމުވެރިޔާއަށް އެއްވެސް
މާތްކަމެއް ނުވާކަން ބަޔާން ކުރައްވައި، ގެންވެރިޔަކު
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

لَوْكَانَ لِلْعِلْمِ مِنْ دُونِ التُّقَى فَضْلٌ
لَكَانَ أَفْضَلَ خَلْقِ اللّٰهِ إِبْلِيسُ

މާނައަކީ، ތަޤްވާވެރި ކަމާނުލައި އިލްމަކަށް
މާތްކަމެއްވާނަމަ، اللّٰهُ ގެ ޚަލްޤުތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވީ
އިބްލީހެވެ.

ވަރުޖަދާނުގައި މާތްވެގެންވާ އިސްލާމްދީނުގެ
فرضތަކެއްވެސް ދީންތަކުންނަން އުނގެނުން ނުވާ މިންވަރަށް
އިލްމުވެރިކަން ހިފައިގޮސް، ޤާނިޢުކަން ޒުހުދުވެރިކަން ސަބުރާއި
ތަޤުވާކަން ސާބިތުވެއެވެ.

عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "يَدْرُسُ الإِسْلاَمُ كَمَا يَدْرُسُ وَشْيُ الثَّوْبِ حَتَّى لاَيُدْرَى مَاصِيَامٌ، وَلاَصَلاَةٌ، وَلاَنُسُكٌ، وَلاَصَدَقَةٌ، وَيُسْرَى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فِي لَيْلَةٍ فَلاَيَبْقَى فِي الأَرْضِ مِنْهُ ءَايَةٌ، وَتَبْقَى طَوَائِفُ مِنَ النَّاسِ: الشَّيْخُ الْكَبِيْرُ وَالْعَجُوزُ يَقُولُونَ أَدْرَكْنَا آباءَنَا عَلَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ، يَقُولُونَ: "لاَإِلَهَ إِلاَّاللَّهُ"، فَنَحْنُ نَقُولُهَا، فَقَالَ لَهُ صِلَةُ مَاتُغْنِي عَنْهُمْ "لاَإِلَهَ إِلاَّاللَّهُ" وَهُمْ لاَيَدْرُونَ مَاصَلاَةٌ، وَلاَ صِيَامٌ، وَلاَ نُسُكٌ، وَلاَصَدَقَةٌ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ حُذَيْفَةُ، ثُمَّ رَدَّهَا عَلَيْهِ ثَلاَثًا، كُلَّ ذَلِكَ يُعْرِضُ عَنْهُ حُذَيْفَةُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ فِي الثَّالِثَةِ فَقَالَ: يَاصِلَةُ! تُنْجِيهِمْ مِنَ النَّارِ ثَلاَثًا (سنن ابن ماجة: كتاب الفتن، باب ذهاب القرآن والعلم، والحاكم في المستدرك وقال: حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ووافقه الذهبى)

މި ޙަދީޘް ޙުޛައިފާ، الله ޢަންހުންނާއި
ދެކެވިފައިވާގޮތުން އަބުހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى الله
عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ގުރުއާން ކިޔަ (މަޖުމަޖުން
ވިލުވުން މަސް) ފިލައިގެން ދާހެއްހެން އިސްލާމްދީން ފިލާފައިވާން
ދާނެއެވެ. ރޯދައަކީ ކޮބައިކަން، ނަމާދަކީ ކޮބައިކަން، ޙައްޖަކީ
ކޮބާކަމެއް ކަމެއްކަމެއް ނޭނގޭނެ ...

ނޫންނޫނެވެ. ދުވަސްވީ މުސްކުޅި ފިރިހެނުންނާއި މުސްކުޅި އަންހެނުން ޖިސްމާނީގޮތުން ބާރުގަދައި އެހާނޫނެވެ. އެމީހުން ބުނެދޭނީއެވެ. އަހަރެމެންގެ ކާބަފައިން، لاإله إلا الله މިކަލިމަ ކިޔައި އުޅޭތީ އަހަރެމެން ދުށީމުއެވެ. ވީމާ އަހަރެމެން އެކަލިމަ ކިޔަނީމުއެވެ. الله ތަޢާލާ ރަޙްމަތްފުޅުގައި ހިމެނިގެންވާ އަރިހުގައި ސިފަތަކާއި ދަންނަވައިފިއެވެ. لاإله إلا الله ކިޔުމުން އެމީހުންނަށް ލިބޭނީ ކޮންފައިދާއެއް ހުއްޓެވެ؟ ނަމާދަކީ ކޮބައިކަމާއި، ޞަދަޤާތަކީ ކޮބައިކަމާއި، ޙައްޖުގެ އަޅުކަމަކީ ކޮބައިކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގި ހިނދު ބާރުގަދައެވެ. ދެން ޙުޒައިފާގެ ރަސޫލާ ކަލިމައިގެ އަޅުކަމުގައި ފަހުގެވެ. ތިންފަހަރު، ސިފައިމާރުން މިވާހަކަ ދަންނަވަމުން ދިޔަ ޙުޒައިފާގެ ރަސޫލާ ކަލިމަ އަހަރުވެ ފަހުގެވެ. ތިންވަނަ ފަހަރު ސިފައިމާރުންނަށް ކިޔަމުން ފަހުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ސިފައިމާރުންނެވެ! އެކަލިމަ އެމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާނެއެވެ. ތިންފަހަރު މިފަދައިން ވިދާޅުވިއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ މަޖްމޫޢު ފަތާވާ (199-198/3)

ގައި ابن تيمية رحمة الله عليه ވިދާޅުވެފައިވޭ، ޤުރުއާނުގައި، مُصْحَفُ ތަކުންނާއި، ހިތްތަކުން قرآن ނަގާލެވޭ ގެންދެވޭނެ ކުރެވޭނެއެވެ. ވީމާ، (އެއްރޭގަ) ޖިސްމާނީގޮތުން ހިތްތަކުގައި އެ قرآن ގެ އެއްވެސް ކަލިމައެއްވެސް ނުވާނެ ކަމުގައެވެ. އަދި مُصْحَفُ ތަކުގައިވެސް (އަދި ލިޔެފައިވާތަކުގައިވެސް) އެ قرآن ގެ އެއްވެސް ކަލިމައެއްވެސް ނުވާނެ ކަމުގައެވެ. މިއެވެ.

ފަހެ މިއަދުވުރެވެސް ހާޟިރުކަމެއް ދެކެވިދާނެއެވެ.

اللّٰهُ ގެ ނަންފުޅު ކިޔާނޭ މީހަކުވެސް މިބިމުގައި ނެތިދާ ދުވަސް އަންނާނެއެވެ. އެދުވަސް އަންނަނީ، މިބިމުގައި ތިބޭނީ ނުބައި ނުލަފާ ކާފިރުންނެވެ. الله ދެއްކެވުމެއް އަނަސްގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ.

"لاَتَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لاَيُقَالَ فِي الأَرْضِ: الله، الله

(صحيح مسلم: كتاب الإيمان، باب ذهاب الإيمان في آخرالزّمان مع شرح النووي)

މި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ، الله، މިކިޔުމުގެ (އަބަދު اللّٰه ގެ އިސްމުފުޅު) ކިޔާނޭ ބަޔަކު ބިމުގައި ނެތިއްޖެއްނަމަ މެނުވީ ޤިޔާމަތް ނުވާނެއެވެ. (އަބަދު ބިމުގައި، اللّٰه ގެ ނަންފުޅު ކިޔާނެ ބައެއް ހުރި ޤިޔާމަތް ނުވާހުއްޓެވެ.) ފަހެއެކު، އެއީ ކަނޑައެޅިގެން އެކަމެއް އަންނަނީ ދީނީ ޢިލްމު ބިމުގައި ނެތިފައިވާ ހާލަތެވެ. އެކަމެއް އަށް ޢިލްމު އުފުލާލެވޭ ގޮތް އެނގިގެންނެވެ. ފަހެ، ދީނީ ޢިލްމު އުފުލާލެވޭ ގޮތަކީ ކިހިނެއް؟ ދީނީ ޢިލްމުވެރި ޢާލިމުން ޙަދީޘްގައި ބުނެދޭ ވަރަކަށް ވަފާތުވުމެވެ. ޢިލްމުވެރިން ޙަދީޘް އިލްމުގެ ޖާހިލުން ވެގެން ދާނެއެވެ. މިދުނިޔެއިން ޢިލްމުވެރި ޢާލިމުން ވަކިވެގެން ދިއުމާއެކު ޢިލްމު އުފުލެއެވެ. ޙަދީޘް ޖާހިލުން ބޮޑުވެއްޖެ ޢާލިމުންގެ މަސައްކަތް ޢިލްމުވެރި ޢާލިމުންނެވެ.

ޤިޔާމަތުގެ އަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މިފަދަ ވަރަށް ބޮޑު ދިވެހިންނަށް އަލާމާތްތައް ނޫނެވެ. އެހެނިހެން ޤުރުއާނުގެ ތެރޭގައި އެފަދަ ދިނީ އިލްމުވެރިން އެހެނިހެން ކަންތައްތަކާއި ކޮންމެ ކަމެއްގައި ދިވެހިކަން ފިލާލެވުމާ މެދުގައި ހަމަހަމަ ވާހަކަ. އެޢާލިމުންގެ

މިއުއްދުން ތަކުދިއެވޭސް މިފާހަގަކޮށް ހިމެނިގެން ވާފައެވެ. شيخ الإسلام، عبدالله جلال الدين، (رحمة الله عليه) ގެންބަރުން އުފެދިވާ ލަތީފާވައިވާ ޒާހިރުވު ސާލާގެ އެއްވަރަ ބަޔާ ދިވެހިންގެ ވެރިކަމި ދަސްކޮށްދޭ ފުރުޞަތު. މިފުރުޞަތަ، މި ދަތުރުގައި އެލުހަނދުވެރިއާ މިވާހަކަ ތިޔާރުކުރައްވަތީ މިފަދައިންނެވެ.

"ސައިފުލްބަހުގެ ނިޔާމަތް ހަރަހަށް އަރިސްވެގެން،
އިތުރުވެގެ ހަނަހުޅުކަށް އުޅެގައި ހިނދުކޮށް.

އުޅެގައި ހިތާ އަދި ފަރުން ފަހުލިގެންގަސް،
އަ ޕަރޕާ ފުރާން އުޅި އަހުދި ދުނު،

ސަފަރާތަ ހަސްދުނުނު ޖާދުނުގެ މިއަނުމުން،
ޖަހާފުރުގެ ޑި ޖަސްގަޕުގައި ވިދުނު.

ދިޔަސަރުގެ ހަހުދުނުނަށް ކަސް އަރުއިތާ،
ޒިރާތުގެ ސަރަފުސް ހަސްދުނުން ޕިޔާނު."

ދުނިޔަ، ޕަރޕި ފުރާން އަހައިލާފުގެ ވާހަކަ ވިސްނުމުގެ ވަތަރިން، ހިތްތަކުނުގައި ފުސްބަރުތަކުނުގައި ފަހިފަރުން ފުޅިގެން ދިއުމެވެ.

ފުޅަޖާސްގައި ޕަރޕި ފުރާން އުފުއްލަވައި، ހިތްތަކުނުގައި ފުސްބަރުތަކުން ފުޅިގެނދާ ވަހަކައަޔާ ބަޔާތް އިލުމުގެ އަސްލު ފަރަފުގައި އިލްމުވެރިން ތަތްތަށް ކަސްދައަކުއްވަފައިވާ ހަރަކާތްތަކެވެ.

ﷲގެ އިސްމުފުޅު ޞާއްޙާ ވިހާލު މުޅިދުނިޔޭ ނުހުންނަ
ޖާމިން އަންނަނިވި، ޞަރީޙު ފުރުޤާން އަރުއްވައި ގެވުމަށް އުފުރުއްސަން
ރައްކާތެރި ކުރެއްވުމަށް އަރަހުނި މާﷲ ކަރަމްވާފައިވާ ވަޙީދުފުޅާ
އެއްވެސް ބާރެއްގައި ތަޙުރީފުވާ ނުވެއްޖެއްނުވޭ. އަދި ޞައްޙަ!
އެކީސްބަސް އެވަޙީދުފުޅު ފުރަގަތިވެއްޖޭ. ޞަރީޙު ފުރުޤާނަށް ކާފިރުން
އިހާނެތިކުރިކަން ހިތާމައި، ތައުރާތާއި ކަރުމުގެ ފުރުޤާނަށް
އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ނަޒުލުކުރެއްވި.

ﷲގެ އިސްމުފުޅު މުޅިދުނިޔޭ ޞައްޙަ ވިހާލު ނުހުންނަ
ޖާނަވަރު ފަހުޖާނުގެ އެންމެ ފަހުޖާނުވޭ. ސަލާމް ބަރަކާތް ސައްޙާތާ
ގެންގުޅުއްވައި، عيسى عليه السلام ފައިބައި ވަޑައިގަންނަވައި، މިއެއްކަލޭގެ
ޝަރީޢަތް ފާލުކުރައްވައި، އެންމެހައި މީސްތަކުން މިއެއްކަލޭގެ
ޝަރީޢަތަށް ތަބާވޭ، އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާން އަވަހާރަވުމުން މީސްތަކުން
މަގުފުރެދުން ފައްޓާނެއެވެ. ދީން، މަގު ފުރެދުމުގެ ނުބައި ދީނުތަކުގައި
ކާފިރުން ގިނަވެ ދުނިޔެނުން ނުހަނު މަދުވާނެއެވެ. ދީން
އެދުވަސްވަރު، ދީނުތަކުގައި ބިރު މަދު ދުނިޔެނުން ކަލެގެ ފުރާނަ
އެކަލާނގެ ހިއްފަވައިދޭ ޝަރުޢީ އިލްމުގެ ކާރިތައް ހިނދު،
ޤިޔާމަތުގެ އަނދިރިކަން މުޅި ދީނުއަށް ފެތުރިން ފަހަރެއް ފާނެއެވެ.
އެހެރީން، ޞަރީޙުވާނަމަ ﷲ، ޞަރީޙު ފުރުޤާން އަރުއްވައި
ގެންނަވާނެއެވެ. ﷲގެ ނަންފުޅު ޞައްޙަ ވިހާލު މުޅިދުނިޔެ އެހިނދަކު
ނުހުންނާނެއެވެ. ޤިޔާމަތް ފައިމުވާހިނ މިނަވައި މިހާރުގެ ޒަމާނަކީވެ.

އިސްވެ އެދިބައި ޤިޔާމަތުގެ ބާވާތްތަކާގެ ތަރުއިން
ކަޑަ މިންވަރުގެ ކުޑަ ކުޑާބާއެކެވެ. ޤިޔާމަތުގެ ބާވާތްތައް ނުހަނު

ގިނައެވެ. މި ޖަމާޢަތްތަކުގެ ތެރެއިން އަނެއްކަމަކީ ޖިނޫނުން ޢާއްމުވެ، އެކަން ފެތުރިގެންދިއުމެވެ. ޖިނޫނުމަކީ ބަޔާން ކަމެކެވެ. ބޮޑު ފާފައެކެވެ. މިނިވަނަ ފާފައަށް އިންސާނާ އަރައި ގެންނަނީ އާދަގެ އަމިއްލަ އިޚްތިޔާރުނުކުރެވުމެވެ. ކޮންމެއަކަސް ޖިނޫނުން ޢާންމުވެފައިވާ، ޖިނޫނުން ހުއްދަކުރާ ބަޔަކުވެސް އުފެދިގެންދާނެކަން ސައްޙަ ހަދީޘުން ސާބިތުވެއެވެ. އަދި ހިތާމައޭ! ﷲ ހަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެތައް ގިނަ ކަންތައްތަކެއް ހުއްދަކުރާނޭ ބަޔަކު އުފެދިގެންދާނެކަމުގެ ސައްޙަ ހަދީޘުން ސާބިތުވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ސަލަވާތާއި ސަލާމްލިބިވަޑައިގަންނަވާ ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާފައިވޭ ابومالك الاشعرى އެއްސާބިތުވަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.

"لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِىْ أَقْوَمٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَّ وَالْحَرِيْرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ... الحديث" (رواه البخارى)

މި ހަދީޘްގެ މާނައަކީ، ޖިނާކުރުމާއި، ފިރިހެނުން ހަރީރުލުމާއި، ރާބުއިމާއި، މިއުޒިކު ހަލާލުކުރާ ބަޔަކު ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގައި އުފެދޭނޭކަން ކަށަވަރެވެ.

ދެންފަހެ، ޙިކުމަތްވަންތަ ﷲ ހަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ހުއްދަކުރުމަކީ އިސްލާމްދީނުން ބޭރުވާ ކަމެކެވެ. އިސްލާމްދީނުން ފާޅުގެން އަދުލުވެރިކަމާ ހަރާމްކުރައްވާ ނުރުހިވަޑައިގަންނަވާ ކަންތައް ހިފެހެއްޓުމަށް ޙިކުމަތްވަންތަ ﷲ ހަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން ހަރާމް ހަލާލު ބުނުމުގައި ބަލާނެކަމީ އެކަމުގެ އެންމެފަހު

ބުނުމަށެވެ. އެހެންކަމުން މަސްއަލާއެއްގެ ޙުކުމް ޢުރުފުގައި ނާސިޚް މަންސޫޚް ވަދަ ގަވާއިދުތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަން ޖެހެއެވެ. މިއީ މައިވެރި އިތުރުވެރިންނަން ފެނުމީ ނުކުރެވޭނެ ކަންކަމެވެ.

ޒިޔާދަތުގެ ކުރި އަޚްލާޤުތަކަށް ނުހަނު ގިނައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް އަޚްލާޤުތައް ދަންނަވައި މިވަނީ އިސްވެ އިޝާރާތްކުރެވުނު ޒިޔާދަތީ ނާރާ އިންނަށެވެ.

"ހިތަށް އަދި ވަހިން އޮތޮވަ އެއްގޮތް ހިތާނޫ،
ޒިޔާދަތް މިއެންމެން ހިތަންވެސް ހިތާނޫ.

ހިތަންޓަން މިދާނި ހިލާބަތަކު ނުއްޖެސް،
މިތަން ބަތަކު ހުރިވެސްނުމެއް ގެންގުޅޭ.

ބާވާ މިހަކަން ކައިރިވާކަން އެނގޭވަނަ،
އަޚްލާޤުތަކެއް ފުރުފުރުން ފާފުވޭ.

ފާޑުގެ މަގަން އަޑިއެގެއްވި ނަބިއްޔާ،
އަޚްލާޤުކަމަން އެނގެ ފުރަތަމަ ގެނޫނޫ.

މިއަންފަށް ހިނގާ އަންނަ ކަންތައް ކުރިކޮށް،
މިތަން ކުރި އަޚްލާޤުތަކާ ބަން އުޅޭނޫ.
އިއްޒުގެ ފަހަން ވަރުޖާމުނގެ އެ މަސްދި،
ދިއްވާކަމަން ބޫ އަޚްލާޤް ހިތާނޫ.

ހަވާމުތުތަކާ ނަންނިޔާ ކަމުގެ ތެރެއިން،
މަވާމުތުތަކާ އާޖަ ގިނަވުން ހިނގާނެ.

ކަޅާ ދޮށް ދެރޭނުސްގެތެރޭ ނުކީ މަނާއެއް،
އަނާ ދަރިވި ސާރިބު ވިހަންވެސް ވިޔާނެ."

* * * * * *

"ރަހުމުންނާ ފުސާތުންގެ އެދުރުގެ މަގާދު،
ފަހުން ޖެހުމު އަނިޔާ އެހާގިނަ ވެދާނެ.

ނިޔާ ކަނޑުއަނާ ބާކިވުން ބުނެދު މަހުޓަން،
ކިޔާ ތިޔަ ނުބައި ހުރު ރިޝްވަތު ހިފާނެ."

* * * * * *

"ހިހަން އުފުން މުތިހުނާ ބާރިމުންނަން،
ކިޔަށްގެޔަރި ބަސް ފަހުގެ ތިހުން ކިޔާނެ.

މަދުދުވެރިވި ހެޔޮ ބާރިމުންނާ ބުރުމުދަން،
ޤަދުރުދީ އެކު ބައްޓަކުވެސް މަދުވެދާނެ،

ވަޒީރުން އޮބުމީ ތަނަކު ބަރަބަރިގެން،
ފަޒީހުން ރަހުމުންނަށް ހުސާމަދުދުކުރާނެ.

އުރާމާ ދިޔާނަށް ނުއަގެއި އެވިއްކައި،
ސުލްތާނު ހުދާ އެއްފަރާތަށް ޖެހޭނެ.

ނަގާ ސަފަރު ގާތު ރިއާޔަތްކޮށްދެއްވައި، (ގާތު: ގާތިރާ: މައިރިއަތުގެ މައްސަލަނަގާ ރިއާ)
މަގާރިފަށް ތަޢުލީމު އަޅެ ފާލާރުން.

ދިބާވަތްތަކުން މަގުދަނުން ތާޒާރުންފުށް،
ރިބާނައިގަނޑު ދިނޭރުން ތުއިލާރުން.

ވިދާޅުރިއާ އެންމެތަކާގައި މަސައްކަތް،
ހިދުމަތްތަކާ މަހަރު ޕިވަތް ހިނގާން.

ޔާރާ ހެދުމަކައްޓާ ކުރާ އަތްކަމްއެގައި،
ރިއާ ސަދުޖަތާ ދޮތި ބައިފުރިލާރުން. (ރިއާ: ކަންފެއްކުން)

ބަރުއެރުމެގެ އަސްރާރު ގާދަން ދަނަންގަސް،
ދަރިން ގާބަވައިންނަން ނުބައިކަން ހިތާން.

ތިރިން އަމުރު މައްކަން ހިނގާތް ދިރާފަތި،
ފިރިންނަން އަހުބިން ޖުލުމުގައި އިސްނަގާން.

ސަފަރުފުސް ބައްނަބައި އެގޮތް މިގަތުގައި ކަށް،
ތަފަރުނުޖުވެން އަންހެނުންތައް އެވެސް. (ތަފަރުނުޖުވެން: ފަރަނުޖުވެން)

ބައެއް ހައްދުމަތް ދިތުލާތާ ފިރިހެނުންނަށް،
ބައެއް އަންހެނުން އެއަރަ ދަރުވާލަނީއެވެ.”

* * * * *

"ތަރަނާ އިވުމުގެ ވެގެސް ރޫހި ކުޅެކުޅެ،
ހަރާމާ ހަވާލާ އޫދުން ކައިރިވާނެ.

ތިބޭ މަދުބަހަކުވެސް މިދިޔަސް ވަކިބައިގޭ،
ތިބެނިވި ގޮވާލުނު ހިތްމަލު ސިފަނާން.

މިހާރަކު ދުނިޔޭން މިދިޔުގެ އެދިދޭފުސް،
އިހްސާސްވެގެން ދިދަ ދަރަވިން ތިރިވެވޭން.

ކަލެއްވެރި ބިމުއްގައި މިވެސް މުސްތަޤްބިލް،
ނަލުއްހަރި ގޮތްއްގައި އެވުގެތަކު ނުވެން."

ދެންވަރު، އިސްލާމް ބާރުސްލިބިދަ ފެށުނުއިރު ދިވާތު
ޢިސްލާމްދީނުގެ ކަންތައް ފާހަގަކުރަނުގައި ދަރަސް ދާނެއެވެ. އެކަމަކު
މަސްދަރުގެ ފާސަރަށް ބައިބަލު ހިފުމަށްފަހު އޭގާމުގެ ވެރިކަމުގެ ދަރުން
އިސްލާމްދީން ކުރިއަރައި، މިވެރިންގެ ދިރި އާރަސް އުފެދުން ދާނެއެވެ.
އެއީ ހުރިހައި ގޮތަކުން ކަސްތޮއްތޮށް ކުރިއަރައިގެންދާ ޒަމާނަކެވެ.
ބަދުލުވެރިކަން ފޮނި، ދުނިޔޭގެ ބަސްބަލުން ނަޝްރުވެ، މުސްލިމުދަރިކަމުގެ
ތާރީހަށް ފޮނިގެންދިޔަ ޒަމާނަކެވެ.

ޤާހިރަގެ ބޭޒި ބަޣުދާދުގެ ފުރުވާން ފަހަ
މަސްރިޤު ފާނުގެ ޒަމާނުގައެވެ. އިސް ބަޣުދާދުގެ އަސްކަރުގެ ފާޅުބައި
ވަޒީރުގެ ނަމުގައި މަސްރިޤު ފާނުގެ ޒަމާނުގައެވެ. މަސްރިޤު ފާނަކީ
ފާޒިމާނުގައި އުފާލި ބަދުލުވެރި ބަޖެހިލެވެ. ބަދުލުވެރި ބާރިލާލެވެ.
ސުންނަތް ޒަމާނުގެ ދީނިސްތަކީ މިއީއެވެ. މަސްރިޤު ފާނާ

ބާރަ އިމާމުން ޝީޢީން ދަރުސްކުރި އެއް ތާރީޚު ވާހަކަތައް ހިނގާފައި
ވާހަކަދައްކަވާ.

މަށްދީގެ ފާޑަ ބާރަ އިމާމުން ޝީޢީންގެ ޢަޤީދާ ވަރަށް
ބާރުބޮޑު. އަހަރެމެންނާ ބާރަ އިމާމުން ޝީޢީން ދަރުމަތިވި ހުސްނަރި
ތަކުވާހަކައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތަކުވާހަކަ އަހުން ސުންނަތުގެ ޖަމާޢަތުގެ
މީހުން ބަޑާ އެއްގަބީން ދަރުމަ ވާހަކައެއް އެނިގެއް ނުވިބޭނުމެވެ.
ސުންނަތުގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންގެ ވާހަކަ ބިނާވެފައިވަނީ ޤިޔާސި
ޤުރުއާނާއި، ޙަދީޘް ރަސޫލާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން
ސާބިތުވާ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. މަސްހި އިއްޔާ ބާރަ އިމާމުން ޝީޢީން
ޤަބޫލުކުރާ ޢަޤީދާ ބިނާވެފައިވަނީ އެއްވެސް އަސްލެއްގެ މަތިންކަމަށް
ނުނުވޭ. ޝީޢީން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި މަސްހި އިއްޔާއަކީ ޢަލީގެ ދަރިންގެ
ތެރެއިން ދަރިންގެ ތަރިކައިން ފަސްކަލުން ވަޑައިގެންނެވީ ބާރަވަނައެވެ.

ޝީޢީން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި އެއީ محمد بن الحسن العسكرى:
اَلْمُنْتَظَرُ އެވެ. އެމީހުން ދަރުމަ ތަކުވާހަކައަކީ މިކަލޭގެ ވުޖޫދުވެރިކަމު
ސާމަރާގެ ބިންގަނޑުވަރަށް ވަންނަވައި ފާރިތިވި ވާހަކައެވެ. އަދި
އަދިން ދިންދިންވެސް އެވަނީގައި ހުންނަވާ ވާހަކައެވެ. އަދި
ފަހަރުމާނުގައި ނުކުމެވަޑައި ގަންނަވާނެކަމުން ބުނުއްވާ ތަކުވާހަކައެވެ.
ޝީޢީންގެ މިޢަޤީދާގެ ހުރާފާތަކީ މިއީއެވެ. މިއީ ކަނޑަ ހުރިގެންހުރި
ތަކު ވާހަކައެކެވެ. މިއީ އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި ބުރުހާނު ވާހަކައް
ނުނުވޭ. މިއާ ހިލާފަށް ސުންނަތުގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންގެ ވާހަކަ ތަރުތީބުގެ
މައްޗަށް ބިނާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ސުންނަތުގެ ޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ
މަގަކީ ބަސްގޮތް މަގެވެ. ސުންނަތުގެ ޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިން ޤަބޫލުކުރާ

މަހްދީ އިމާމުގެ ނަސަބުފެތެނީ ޢަލީގެފާނުގެ ޙަސަނުގެފާނުގެ ދަރިކޮޅަށެވެ.

މަހްދީ އިމާމާ ބައްދަލުވުން ނުހަނު ގިނަ ބަޔަކުމެން ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. މަހްދީ އިމާމާ ބައްދަލުވުން ހޯއްދަވަން މަގޭކަން ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާނީ ތަކަށްވުރެ ބޭއްބަރަށް ދަލީލުކުރާ ބަޔާން ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާންތައް ދަލީލުކުރެއްވުމެވެ. މަސްއަލަ ތަހުގީގު ކުރެއްވި ބަޔާނުގެ އެއްބަސްވުމެއް އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭކަލުންގެ ބަޔާނަކީ ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާން ތަވާތުރުގެ ދަރަޖަ އަށް ވާސިލުވާ އެއްބަސްވުމެކެވެ. ބަޔާނަކީ ސަޙީޙު ބަޔާނެކެވެ. ތަޢާރުޟު ކުރެވިދާނެ ބަޔާނެއް ނެތް ސަބަބު ބަޔާންކުރަން ފެނިވަޑައިގެންނެވެ.

މަހްދީ އިމާމާބެހޭ ބަޔާންތައް ތަފްޞީލުކުރައްވާ ބޭކަލުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެފަރާތަކީ އުފެދިގެންވާ ބަޔާންތަކާއި، އަސްބާބު ބޭކަލުންގެ ތަފްސީލުތަކާއި، އެއްބަސް ޢިލްމުވެރިންގެ ތަފްސީލުތައް އުފެދިގެންވާ ރިވާޔަތްތަކުގެ ޞައްޙަ ޙަދީޘް ތަކާއި ތަޙްޤީޤު ކޮށް ރިވާޔަތެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ބޭއްބަރު ބަޔާނާއި ބަސްތަކުން ދަރަޖަ އެއްގެ ބަޔާންގެ ރިވާޔަތް ނުވަތަ ބަޔާނާއި އަސްބާބު ތަފްސީލުގެ އުފެދި އެގޮތަ ތަފްސީލު ހިމެނެއެވެ. މަހްދީ އިމާމުގެ ވާހަކަ ބޭއްބަރުކަން އުފެދިގެންވާ މީގެ ތެރެއިން ނުވަ ބަޔާނާއި އަސްބާބު ތަފްސީލުގެ ނަ ތަފްސީލުކުރެއެވެ. ދަންނަނީ ބަޔާންތަކާއި ތަފްސީލުތަކުގައި އުފެދިގެންވާ މަހްދީ އިމާމުގެ ސިފަތައް ތަކެވެ. (ބައްލަވާ: އަޝްރާޠުއްސާޢަ، ޔޫސުފް ޢަބްދުﷲ އިބްނު ޔޫސުފް ވާބިލް ސ. 252)

މަސްޖިދީ އިމާމާ ބައިތުލްމަޤްދިސް ފަރާތުގެ ވަރަވާރާ ބަރަކާތެއް
ރަސޫލުﷲ ބަރަކާ ވަރުގެ ދީނާއި ދުނިޔޭގެ. މިދީ ނުރަސް ހިމާޔަތް
ކަރުކޮށް. މިކަންތައް ގައިރުވެރި ތަޅުކް އިލްމުވެރިއަކު ކަމުގައިވާ
އިބްނު ތަވާރީޚުކުރެވެ. މި ބޮކަލީ ބަރަކާ އިލްމުގެ އަހުލުވެރިއެއް
ނުނެވެ. މަސްޖިދީ އިމާމާ ބައިތުލްމަޤްދިސް ފަރާތުގެ ވަރަވާރާ ބަރަކާތެކޭ މުސްލިމު
ބަރަކާތެއް ކަމުގައި ދުޢާކުރު ޚިޔާލު ނިޔާވެސް ފާހަކަ
ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ބުޚާރީ: ޙަދީޘްތަކު މުސްލިމް، 499/9)
ކަންތައްތަކެއް ވަރަށްގިނަގުނަ މަސްޖިދު އިމާމު ފަޤީރުންނަށްވާކަމަކީ ޞަލާތް
رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ބަރަކާތެއް ނަޑިވު ލިޔާ
ކުރެއްވި. މަސްޖިދުގެ ސަރަޙައްދު ބަރަކާތްތެރިވެ. "އިމާމުގެ ފަހަތުން ފަރު ޖަމާޢަތުގެ
އުމަތުގެ ދިޔާވާކަމުން ޢީދު ނަމާދު ހިނގާ"

ޖަމާޢަތުގެ ޢީދު ނަމާދުތައް

ދުނިޔެ ނިމުން ނަމަކީ ޖަމާޢަތުން ގަޑިވަގުތުން
އަންނައިރު، ޖަމާޢަތުގެ ޢީދު ނަމާދުތަކެއް ކުރުކުރުން ގަޑިވަރުން
ދަންނަވެ. މިޢީދު ނަމާދުތަކަކީ ވަރަށްވެސް އާދައާ ހަމަ ޢީދު
ބާރަށް ދަކަވެ. އާދައާ ހަމަ ޢީދު ކަންތައްތަކަވެ. މިޢީދު
ކަންތައްތަކުން ޢީދު ނަމާދުތަކީ ސުންނަތް މިކަންތައްތަކީ އިސްލާމް
ހިނގާ ކަންތައްތަކެއް ކަމުގައި ނުވާތީއެވެ. ޖަމާޢަތުގެ ޢީދު
ނަމާދުތައް ސުންނަތް ޖަމާޢަތުގެ ބައެއް އާދަތަކާއި، އަންނަނިވި
ބަރަކާއި، އަހަރެން ބަރަކާ ތަކަމުގައި އެކުލެވިގެން ވެއެވެ. އިމާންކަން
ބަލާކަމީ މިނަންނާއި، ދުޢާއީ ރަސޫލުﷲ މިނަންނާއި، ޒަކާތާގެ

ދައްކަން ބިނާކޮށްގެން ވާނަމަ ދަލީލާ މިނޫން ކަންތައްތައް ފޫހި
ނުކުރެއްވިކަމުގެ، މި ޢަލާމާތްތަކަކީ ޔަޤީނީ ޤުރުއާނާއި ޔަޤީނީ ޙަދީޘު
صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން ސާބިތުވާ ކަންތައް ތަކެކެވެ.
ސުންނަތް ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުން މިޢަލާމާތްތައް ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيْدٍ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنه قَالَ:
اِطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ، فَقَالَ: "مَاتَذَاكَرُونَ؟"
قَالُوا: نَذْكُرُالسَّاعَةَ، قَالَ: "إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ
آيَاتٍ" فَذَكَرَ: الدُّخَانَ، وَالدَّجَّالَ، وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ
مَغْرِبِهَا، وَنُزُولَ عِيْسَى بْنِ مَرْيَمَ ﷺ، وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ،
وَثَلاَثَةَ خُسُوفٍ: خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ، وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ،
وَخَسْفٌ بِجَزِيْرَةِ الْعَرَبِ، وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ
تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ. (رواه مسلم، كِتَابُ الْفِتَنِ، بَابُ: في الآياتِ
التي تكون قبل الساعة)

މި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ، الله ގެ ރަސޫލާއަށް ބުދަރީއަށް
ވުނ އަސްލުހިނގައިގަތީ މިނާވެވެއެވެ. ދިމާން ޤިޔާމަތް ވާނަމަ
ޙަދީޘަކުން ދިޔައީތަކާއިން، ސަލާމްގައި ބަރަކާތް ލިބިވަ ނަބީ ކަލޭގެފާނު
ދިމާން ޤިޔާމަތުގެ އަރިހުން ވަޑައިގެންވެ. ބަޔަކީ ކުރައްވިއެވެ. ދިމާ
ޤިޔާމަތް ދިމާ ޙަދީޘަކީ ކޮން ވާނަކަމަށް ގެއްލެވެ؟ އެޤިޔާމަތް
ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިޙަދީޘަކީ ޚާއްޞަކަމުގެ ވާނަކައެވެ.
ބަޔަކީ ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަކަކަމުން ދިހަ ޢަލާމާތް . ފެނިއްޖައުމަކަށް

ދާންދެން ޤިޔާމަތް ނުވާ ހުއްޓެވެ. ފަހެ ބަދިޔާ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ،
ދުނިޔޭގެ ޒަމާނުގައި ދަޢްވާތު އުފެއްދި، ބިމުގައި ފަސާދަ ނިކުމެދާނެއެވެ،
ހުރިހާ ފަރާތުން އިސްލާމްދީނާއި ދެކޮޅަށް ގޮސްގެން ދަރިކޮޅުން، ދީނާ
ދަޢުވާކުރައްވާ ފަރީޤް ވަރަށް ގިނަ ޖަމާޢަތްތަކެއް، ތަޢުރީފު ހަމަޖެހި ބޭނުމާއި
ދީން ނިކުމެގެން، ދިން ގަސްތަކުގެ ހުރިހާ ފުރުސަތު، ފަހު ފަސާދަވެސް ފާޅުވެއްޖެ
ގަސްތަކަށް ގޮތްތަކެއް، ހުނަރު ފަށައިގެން ގަސްތަކަށް ގޮތްތަކެއް،
ބަރަކާތްތަކުގެ ގަސްތަކަށް ގޮތްތަކެވެ. މި ބަލާމާތްތަކުގެ އަސްލު ފަހަރު
ބަލާމާތް ތަފާސް ކަރައިން ނިކުމެގެން އަންގާން އެއްޗަކަށް ބަލުން
ގެންދާ ހަދިޔާން ގަނެގެންވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلم ، ޤިޔާމަތުގެ
ފަހަކާ ނުހަނު ތަފާސީލުކޮށް ބަޔާންކުރެއްވި ޙަދީޘް ވެއެވެ. الله
ތަޢާލާ އެދެވުނު އަސްމާއު ބާރަށް މިޙަދީޘް ނިވާކަމުގެ ފިޔަވައި
ވެއެވެ. الحافظ ابن حَجَر الْعَسْقَلانِي މިޙަދީޘް ޞައްޙަ ކަމަށް
ބަޔާންކޮށް ދެއްވައިވެއެވެ. އެހެނިހެން ޙަދީޘްތަކުންވެސް ދެއެވެ.
ފަތުޙުލްބާރީގައި (353/11) الحافظ ابن حَجَر މި ޙަދީޘް
ބަޔާންކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ޤިޔާމަތުގެ ބޮޑެތި
ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ޢަލާމާތަކީ ދައްޖާލު ނުކުތުމެވެ.
ދައްޖާލު ނުކުމެގެން ބިމުގެ ނިޔަލަށް ބޮޑެތި ބަދަލު އޭނާ ގެނަން
ބޮޑުވާން ހަދައެވެ. މިއާއި ގާތުން ބަދަލުވުން ނިކުތީ عيسى
عليه السلام ފައިބައި ވަޑައިގެން ދައްޖާލު މަރާލައްވާން
ދީންވަތްދުންނެވެ. ސައުދީ ބައްޕާގެ ބަދަލުވެގެން ދިރިދުގެ
ފުރަތަމަ ޢަލާމާތަކީ ދުނިޔޭގެ ފަހުކޮޅު އިރުއިރުވެއެވެ. ބޮޑުތަށް

ނުކުންނަ ދުވަހަކީ ހުޅަނގު ފަރާތުން އިރުއަރާދުވަސް ކަމުގައި

ބުރަވާސްޖެހޭ ކަމަށް ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ހުޅަނގު ފަރާތުން

އިރުއެރުމާއި، ބިމުދާއްބާ ނުކުތުމާއި، މިދުނިޔެ ނިމެންދެން ކުރީގައި ކަލުއް

އިސްލާމީދީނު އެގޭ އަހުއްކަންތައް އާއި ވިދިގެން ކައިރިގައި

ގޮތުވާނަކަމަށް ދަރިވަރު މިބާ ބަޔަކުރުން، ސަޙާބު މުސްލިމުގައި އާވެއެވެ.

الحاكم أبوعبدالله ވިދާޅުވެފައިވާ ކަމަށް އިބްނު ބަޖަބު

ނަގުލުކުރައްވައި ވެއެވެ. ބިމުދާއްބަ ނުކުތުމުގެ ކުރީގައި ހުޅަނގު

ފަރާތުން އިރުއަރާނެކަމަށް ބުރަވާން ޖެހެއެވެ. ހުޅަނގު ފަރާތުން

އިރުއެރުމުން ތަވުބާގެ ދޮރު ބަންދުވެއްޖެއެވެ. ތަވުބާގެ ދޮރު ބަންދުވުމުން،

ބިމުދާއްބަ ނުކުތް މުއުމިނުންނާއި ކާފިރުން ވަކި ކުރާނެއެވެ. ވަހުއް

ފެނުންތާ ދާރުގަތު ގޮއިމުވާކަމުގެ ފުރަތަމަ ޢަލާމާތަކީ މުސްލިމުކަން

އެއްކޮޅަކަށް ލަފާމުން ގެންދާ އަރިހާއްނުގަނޑު ނިކުތުމުލެވެ. މިއެވެ.

ދަންނަވާ، ދައްޖާލު އެކުލަވާ ދާއިމަކުގެ ބޭނުމ

ޢާލަމުތަކުގެ ދުވަސަމަ ޢާލަމުތަކަކީ، ދައްޖާލު ޙިކާވެވޭ. ނަމަވެސް

އެދުވަހުގެ މުސްލިމުންނާ ތަކާތު ސިފަކަތަކުން އެކަ ސިފަކުރެވިގެން

ވެއެވެ. ބަޔައްބަހުގެން ފުރިދުވަހައި ހުނަނަ ބަޔާންކުރުމަކަން މިކަން

ސާބިތުވެއެވެ. މުސްލިމުކަން އެކަ ދަނުގަނަ، އެކަމުގެ ނަބިއްޔާކަމުން

ސަލާމަތުގަތުގެ ހިކަމަތްތަކައި، رسول الله صلّى الله عليه

وسلم އެކަމުގެ ގިނަސިފަތަކެއް މިއުމަތުން ބާރުނަކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

ދަޢްޖާލު އަކަ ޖާހިލުގައި ދުނިޔާގައި މަބި ލުއިމިނުން އެކަމުގެ

ޚަބަރުން ސަލާމަތް ވަމަނެވެ. މިޢުރާގެ ޙިކުމަތްތެރިއެއް ކަމުގައިވާ

އައްޝައިޚް ބަދުރުއްދީނު އަޔްނީ ޢާއިޝާ މި މަލާއިކަތުގައި ވިދާ

ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. ފޮތުގެ ނަމަކީ "الْمَسِيحُ الدَّجَّالُ: حَقِيقَةٌ لَاخِيَالٌ" މިއެވެ. މާނައަކީ އަލްމަސީޙުއްދައްޖާލަކީ ޙަޤީޤަތެކެވެ. ޚިޔާލެއް ނޫނެވެ. އިލްމުވެރިޔަކު ވަނީ މި ފޮތް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި 99/1 (27 ޖޫ 1999) ގެ މިނަންބަރު ޤާނޫނު ފޮތް ފާސްކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިފޮތަކީ ޝާއިޢު ކުރައްވާފައެވެ. އެހެންކަމުން މިފޮތް ބަލާލާދީ ދަންނަވަމެވެ. ޔާރަބީ ފުރައްސާރައިން، ޔާރަބީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުގެ އަލީގައި ދައްޖާލަކީ ކާކުކަން ދެނެގަތުމަށް މިފޮތަކީ ވަރަށް މުހިންމު، ވަރަށް އަގުހުރި ފޮތެއް ކަމުގައި ދަންނަވައިލުމަށް މިފުރުޞަތުގެ ބޭނުން ހިފަމެވެ.

އިންސާނުން މިބިމުގައި ދިރިއުޅުން ފެށިއްސުރެ ފާހަގަކުރެވުނު ދެތަން، މިބިމުގައި އުފެދުނު އެންމެބޮޑު އެންމެ ނުރައްކާތެރި ފިތުނައަކީ المسيح الدجّال ގެ ފިތުނައެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ ކާކުކަން ދެނެގަތުމާއި އޭނާގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް ޖެހޭ އެކަމުގެ ޚަބަރު ތަފްސީލުކޮށް މިއުއްމަތަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައި ވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް ދައްޖާލުކަން ފުދުމިނުން ދެނެގަތުމަށެވެ. ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް ކުރަންވީ ކަންތައްތަކެއް رسول الله صلّى الله عليه وسلم މިއުއްމަތަށް ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެކަންތައްތަކަކީ:

(1) މާތްވެގެންވާ އިސްލާމްދީނުގައި ވަރުގަދައަށް ހިފެހެއްޓުމާއި، ޢީމާންކަމުގެ ބިނާ ވަރުގަދަ ކުރުމާއި، الله سبحانه وتعالى ގެ ރިވެތިވެގެންވާ އިސްމުފުޅުތަކާއި، ރިވެތިވެގެންވާ

ސިފަފުޅުތައް ދެންނެވުމުގައި، އެކަލާނގެ ވަޙީފުޅު ފޮނުއްވާ ރިސާލަތުފުޅުތަކާއި، ސިފަފުޅު ތަކުގައި އެނބުން އެއްވެސް ފަރާތެއް ބައިވެރިވެގެން ނުވާނެކަމާއި، އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވާނެކަމާއި އެންމެހައި ފުރިހަމަ ސިފަފުޅުތަކުން އެކަލާނގެ ސިފަ ލިބިވޮޑިގެންވާނެކަމާއި، الْمَسِيحُ الدَّجَّالُ ވަނީ، ކަނުވަނުކަމުން ދައްޖާލުކަނުކަމުން ވިދާޅުވެ އަދި އެންމެހައި މާތްالله ތަޢާލާ ސިފަފު ޅުތަކާއި ވަގުތީގޮތުން ދެއްވާފައި ވިދާޅުވެ އެނގޭނެކަމާއި، އަދި ދަޖްޖާލު ކަނުކަމުން ދައްޖާލު ކަނުވެސް އެއީ ދޮގު ދައްޖާލުކަން ދެންނެވުމުގައި، ދުނިޔޭގައި އެއްވެސް މީހަކަށް ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ނުފެނުނު ކަމާއި، ދަޖްޖާލު ދަރަނި ކަނެއް ފެނިއްޖެ ނަމަވެސް އެކަލާނގެ ދައްޖާލު މީހުން ކަހަލަ އަދި އެހެނިހެން ފަރުވާ ދެއްވާ މީހުން ދެކެވޭ ތަކެތި ދައްޖާލު ފެނިދާނެ މީހަކަށް ވިދާޅުވެ އަދި ހަމައެކަނި ދައްޖާލު ކަނުކަމުން ދަރުމަކަށް މީހަކަށް ވިދާޅުވެ ދައްޖާލު ކަނުކަން ނޫނީކަން ދެންނެވުމެވެ.

(2) المسيح الدجّال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތް

ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ދުޢާކުރެއްވީ: މިގޮތަށް ނަމާދު ހުސް ތަޙިއްޔާތު ކިޔުމަށްފަހު ދުޢާކުރެއްވުން ފިތުނައިން ދުރުވުމަށް ފަރިއްޔާ މިވެސްއެވެ. މި ދުޢާއަކީ ނަމާދުގައި އެންމެ އަހަންމިއްޔަތު ކަމަކަށް ނަމާދުގައި ކޮންމެ ދުޢާކުރާ ފިތުނައިން އެއްމެ ދުޢާ އެއްވެސް ހެދެވެ. "اَللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوْذُبِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ

فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَّالِ" އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! ކަލޭކަލޭގެފާނުން ކަށްވަރުގެ ޢަޛާބުންނާއި، ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުން ދުރުކުރައްވާށި، އިޙަ ﷲ ގެ ރައްކާތެރިކަން މިއަދާ އެދިގަންނަމެވެ. އަދި ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައިންނާއި މަރުވުމުގެ ފިތުނައިން ދުރުކުރައްވާށި، އިޙަ ﷲ ގެ ރައްކާތެރިކަން މިއަދާ އެދިގަންނަމެވެ. އަދި المسيح الدجّال ގެ ފިތުނައިންވެސް މެއެވެ.

(3) سورة الكهف ގެ ކުރީގެ އާޔަތްތައް ނުވަތަ އެންމެފަހުގެ ނިމޭ ދިހަ އާޔަތް ކިޔުން: މިވާހަކަ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘުން ސާބިތުވެއެވެ. صحيح مسلم: كتاب الفتن، باب، ذِكْرُالدَّجَّالِ مَعَ شَرْحِ النَّوَوِي

(4) المسيح الدجّال ގެ ސިފައިން ފާޅުކުރުން.

المسيح الدجّال އަކީ، މުޅި ދުނިޔޭގެ ތަންތަނާ ބޮޑެތި ބަނދަރުތަކަށްވެސް އަދި المدينة المنورة ގެ ބަނދަރުތަކަށްވެސް ނުވަދެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން المسيح الدجّال އަށް ދާނަށް ނުކުޅެދޭނެ އެމީހާއަށް، މުޅި ދުނިޔޭގައި ނުވަތަ المدينة المنورة އަށް ދިއުމުން، ދަތިކަމެއް ހިފައިން ސަލާމަތްވުން ހުއްޓެވެ. އަޅުގަނޑުމެން، އެހެންކަމުން ދަތިކަމެއް ފިތުނައިން ސަލާމަތް ކުރައްވުން އެދިގެން ﷲ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދުޢާ ކުރަނީވެމެވެ. އަޅުގަނޑު ދުޢާ އިޖާބަ ކުރައްވާނދޭވެ!

المسيح الدجّال އަކީ ބަނީއާދަމުގައި އާދަމާ ހިނގާ
މީހެއްކަމާއި، ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްގައި ވިދާޅުވީ އާދަމާ
ހިނގާ ޤިޔާމަތާ ދެމެދު ފިތުނައެއްގައި މިބާވަތުގެ ފިތުނައެއް
ނުވާނެކަމާއި ފިތުނަ ފިތުނައިގެ ތެރޭގައި ބޮޑުފިތުނަ
ނަބިއްޔުންނަށް، އާދަމާ ހިނގާ މިބާވަތުގެ ފިތުނައި، މިކަން
ތަރުއިކުރައްވާ، ކަން މިކަންނަހާ ފިތުނައް ދެރަގެ،
ބޮޑުކަމުގެ ހަތް ބޮޑުތަކުގެ ފިތުނަތަކަށްވުރެ ބޮޑުވެރި ބަޑުވެރިން
ސާބިތުވެއެވެ. އަދި ނަބަވީ ޙަދީޘްން، އޭނާގެ ނިތްކުރިގައި، ބޭރުބިތުގެ
ކާފު، ފާ، ރާ، އެބަހީ (ކާފިރު) ލިޔެވިފައިވާނެ، އެކަމުގެ ސަބަބުން
އެންމެ ކާފިރުކަން ބޭއްވުން ދެނެގަންނާނެ، ހަމަ މުއުމިނުން
المسيح الدجّال ނުކުންނަވާނެ، ފިތުނަވެރި ކުރަހުން ކަނުވެސް
ބޮޑުވެރި ބަޑުވެރިން ސާބިތުވެއެވެ. މި ބަޑުވެރިކަމަކީ ބޮޑުވެރި
ނުކުތުމުގެ، ސާދަކަން، ސާފުކުރަން ގެރި ބަޑުވެރި ބޮޑުކަން، ބަޑުވެ
އިލްމުގެ މަތިވެރި އިލްމުވެރިން ބޮޑަށްކަން ދެކޮޅުވެފައިވެއެވެ. ކަންމިހެން
ގެއިގޮތުވެސް، އަނބުރައިފި ދުނިޔެއާދު ޢަޤީދާ ހަމަ ބޮޑުކަން މި
ބަޑުވެރިބަ ބޮޑުކަން ކަރަމުވަތި ވިދާޅުވެފައިވެ ދެއްކެވި
ހަދިޔާގައި އެކުގެ ގެރިހުރިކަމުގައި، ނުބައި ކަންތައްގަނޑެއްގެ
ރަޙްމަތްކަމާއި މިހެން ނުނަ ކަމަށްވެ. (ތަފްސީރު މަނާރު 317/3).
ބަޑުވެރި ހިނގާ މިބާވަތުގެ ވާހަކައިގެ ނުހަނު ނުރައްކާތެރި ވާހަކަކަން
ފިލުވުން، މިވާހަކައިގެ ސަބަބަށް ވާހަކައިން ނުބައިކަން ބޮޑުކަމުގެ
ހާއްޖަކު ތިއްބަވާ އިލްމުވެރިން ޖުމްލަތަން ދެރާއްޖެއިގެ އެކަހެރިކޮށެވެ.
ކުރީ ޝަރުޢުގެ އިލްމުވެރިން، ބަޑުވެ އިލްމުގެ މަތިވެރިން

ބިނާކުރައްވައިގެން ބަޔާން ކޮށްދެއްވާފައި ވަނީ المسيح الدجّال އަދި ޙަޤީޤަތެއް ކަމަށެވެ. ޚިޔާލެއް ނޫން ކަމަށެވެ. ޚުރާފާތްތަކެއް ޙައްޤެއް ނޫން ކަމަށެވެ. ނުބައިކަންތައް ގަނޑެއްގެ ޙައްޤެއް ނުވެ ނޫން ކަމަށެވެ.

އިންސާނުންގެ ތެރޭގައި ދައްޖާލުން އުފެދޭނެއެވެ. އެކަމަކު المسيح الدجّال މި ދައްޖާލުންތަކާ ތަފާތެވެ. ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ المسيح الدجّال އަދި ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުން ސާބިތުވާ ޙަޤީޤަތެކެވެ. ދެންވެސް، المسيح الدجّال ހަލާކުކުރައްވާނީ عيسى عليه السلام ކަން ޞައްޙަ ހަދީޘުން ސާބިތުވެއެވެ.

عيسى عليه السلام ފައިބައި ވަޑައިގަތުން

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ ﴾ (النساء: ١٥٦-١٥٩)

މިއާޔަތްތަކުގެ މާނައަކީ " (156) އަދި އެބައިމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނާއި، އަދި އެމީހުން مريم ގާތުގެ މައްޗަށް

ބޭބޭފުޅުންނާ ބުރުހާން ކުރެއް ބުނުމުގެ ސަބަބުން ވެއެވެ. (157) އަދި
اللهގެ رسول ވާ المسيح عيسى ابن مريم، ހަމަކަށަވަރުން،
މަރަންދެން ފަރުވާކުރީމުއޭ އެބައިމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުން ވެއެވެ.
އެބައިމީހުން، އެކަލޭގެފާނު ޤަތުލު ނުކުރެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން
އެކަލޭގެފާނު ސަލީބަކަށްވެސް ނުޖަހައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަން މިހެން
އެކަލޭގެފާނާ އެއްފަދަ ޞޫރައެއް އެބައިމީހުންނަށް ފެނުނީއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަރުގައި މުޚާލިފުވީ މީހުން، އެކަމުގައި
ޝައްކެއްގައި ހުރިކަން ކަށަވަރެވެ. ޔަޤީންކަން ތަބާވުން ފިޔަވައި އެކަމުގައި
އެބައިމީހުންނަކަށް އެއްވެސް ޢިލްމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުން
އެކަލޭގެފާނު ޤަތުލު ނުކުރެއެވެ. (158) އަދި ކިއެއްތަ! الله
އެކަލޭގެފާނު ހަމަހެމަކަން އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލަވައިފިއެވެ. ގަދަފަދަވަންތަ
ޙިކުމަތްތެރި ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. (159) އަދި ކިތާބު
ވެރިންގެ ތެރެއިން (ނަސާރާ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިން)
އެކަލޭގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވާނެ މީހެއް ނުވެއެވެ. ދުނިޔެ
ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައި އެބައިމީހުންނަށް ހެކިވެރިޔަކު ކަމުގައި
ދުވަހުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔަކު ކަމުގައި
އެކަލޭގެފާނު ވާނެއެވެ."

ވީމާ، އެބައިމީހުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ފަރުވާ
ނުކުރެވުނުކަމާއި ސަލީބަކަށްވެސް ނުޖެހުނުކަމާއި އެހެން މިހެން އެކަލޭގެފާނާ
އެއްފަދަ ޞޫރައެއް ފެނުނުކަމާއި އެބައިމީހުން ސަލީބަށް އަރުވިކަމާއި
އެނބުރި އުފުއްލެވިކަމާއި، عيسىގެފާނު ނުނިކަން އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތް
ގޮތުގައި، މިއާޔަތްކަން ސާބިތުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން

އެކަލޭގެފާނުމެދު ހިތްވަރު މިންވަރަށް ސަބަބުންގައި ކަލާއި ހިތަކަށް
ތަބާވެރިން ފެނިފައި އެކަލޭގެފާނާ އެކައިރިވުމަކަށް އެދުމުގެ
ނުރައްކަލުގައި ސާބިތުވެއެވެ. އަދި اللهُ ގެ حضرة އަށް އެކަލޭގެފާނު
މުޅިއެކުލަވާފައި ސާބިތުވެއެވެ. މި ދަސްކޮށްދޭކަމާ ބެހޭ ޚަބަރު އަޑުއިވިއްޖެ
މިއެވެ.

މިއާ ހިތްވަރު ކުރިސްޓިއަނުން ގޮތުގައި،

އެކަލޭގެފާނު ބަލައިގަތުން އުނދަގޫކަމާއި ގޮތް ކުރިޔަށްދާއިރު އެއްވަރަކަށް
އަވަހަށް ގޮސް (ކަންކަމުގައި) ވިސްނާ ފިލާފަ ވަނުން
އެންމެނާއި، ދުން ފުރާނަ އެކުގައި ތަބާވެރިގެން
އެކުއެއްކޮށްގެން ގެންގޮސްކަމެވެ. މިއީ ފާސިދު ބަޔަކުއެކެވެ.
ސާބިތު ވަކަލަތު ނުކުތެވެ. އަދި ހިތާމަ! ތަބާވެރިންވެސް
މިބަޔަކު ސާބިތު ނުކުރެވުނެވެ. އެއީ عيسى عليه السلام
ހިފައި ކަމަށްދެއްކުން އެއްބަދަލު އަދާކުރީ، އެކަލޭގެފާނުގެ
ޖެހިލުމުގެ (ބާރުއެޅި ބޮޑުވުން) އެކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާފައި ފިލުމަށް
ދެވުނީ ގޮތްއެވެ. އެހެންކަމުން، ދުން އެކަލޭގެފާނުނަ ވިޔަފާރި
ބަދަލުވާނަމަ އިސްލާހުކުރި މިހާ އެކުގެ ނުޖެވެ. ޔަހޫދީ ޔަހޫ
އެކަލޭގެފާނުގެ ދުޝްމަނުން. އެހެންކަމުން ކަނޑިތެރޭއިރު ގޮތް
ސަރުކާރު އިސްލާހުކުރި އިންސާނާ އެކުނާ ނުޖެވެ. ބައިބަލުގެ
ނުކުތާގެ މުޅިގައި އެންމެނަކީ އެކަލޭގެފާނު ހިފައި ކަމަށްދެއްކުން
ސިފައިން ގޮތައިގެން ދާނުވާ އަދި ވަގުތު އެންމެނައި ޖެހިލުމުން
އެކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާ ފިލާ ގަތެވެ.

1 "And they all forsook him and fled." (Mark 14:56)

2 "All the disciples forsook him and fled." (Matt. 26:56)

ކަންމުޅިން ހުރިހާ ބައިބަލުން އެނގޭ ޢަޤީދާކީ އެއަށްވުރެ، އެކަލޭގެފާނުން މަރުވެރިވީ ކަމެއް ދެނެ ދެނެގަންނަން އެއްވެސް ހެއްކެއް ނެތްކަމެވެ. ބާއިބަލް ތިޔޯ މިހާރުގެ ބައިބަލާ ހަމަނުވާ ކަމެއް ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ދެނެގަނެވޭނެކަމެވެ.

عيسى عليه السلام ގެ ވާހަކަ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންވެ ކަލާމުالله ބަޔާން ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކުން ސާބިތުވަނީ ކީރިތިވަންތަ الله އެކަލާނގެ ބަރަކާތުން އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅާއި ހަށިގަނޑާއެކު އުފުއްލަވާފައި، އަދި ވަރުން ވައިބުވެގެ ގެންނަވާނެ ކަމެވެ. الله މި ކީރިތިކަލާމުގެ މާނައަކީ ކަށަވަރުވާގޮތަށް ބަސްކަނޑައެޅިގެނެވެ.

ވަނީ، (بَلْ رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيْهِ) (سورة النساء: ١٥٨)

(އަދި ޔަޤީނަށް! الله، އެކަލާނގެ ބަރަކާތުން އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވީއެވެ) މިފަދައިން ވަޙްޔުކުރައްވާފައިވާތީ އެނގޭ ޢަޤީދާކީ މިއާޔަތުގައި އުފުއްލެވުން މިވަނީ ހަށިގަނޑާ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރަޖަ އުފުއްލެވުން ވާހަކަ ނޫންކަމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑާއި ފުރާނަފުޅާއެކު އުފުއްލެވުން ވާހަކަ ކަމެވެ. ކީރިތި رسول صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘްތަކުންވެސް މިކަން ސާބިތު ވެއެވެ.

އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގައި رفع (އުފުއްލެވުމާއި) މި ޙަރުފުގެ ފަހަތުން އަރަބިބަހުގެ ބަހުން ޖާރު "إلى" އަކީ އައިސްފައި ވެއެވެ. މި ޙަރުފުން މި ދަލީލުކޮށް ދެއްވަނީ، ހަށިގަ

ފާނަށްފާޅުވެއްޖެ އުފުއްލެވުމެއް ކަމުގައި ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. މިއާ
ޚިލާފަށް، ނަމަވެސް ދަރަޖަ އުފުއްލެވިގެންވާ ވާހަކަ އެކުލެވިގެންވާ
އާޔަތްތަކުގައި ރަފްޢު ޖެހުނު "إلى" މިފަދައިން އެކަށައް ގުޅިގެން
ފައެއް ނުހުންނައެވެ. މިބަހުގެ ބޭނުން މިސާލުތަކެއް ތިރީގައި މިވަނީއެވެ.
އަންނަނިވި އާޔަތް ތަކުގައި އެވަނީ ނަމަވެސް ދަރަޖަ އުފުއްލެވި
ވާހަކައެވެ.

﴿ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ ﴾ (سورة الزخرف: ٣٢)

﴿ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ ﴾ (سورة البقرة: ٢٥٣)

﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴾ (سورة الشرح: ٤)

﴿ وَرَفَعْنَٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴾ (سورة مريم: ٥٧)

މިއާޔަތްތަކުގައި އެކުލެވިގެން މިވަނީ ދަރަޖަ
އުފުއްލެވުމުގެ ވާހަކަ ކަމުގައި ޢިލްމުވެރިން ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މި
އާޔަތް ތަކުގައި، رفع މި لَفْظ އާއި حَرْفُ جَرٍّ "إِلَى" ގުޅިފައެއް
ނުވެއެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް، عيسى ގެފާނު އުފާން އުފުއްލެވުން ވާހަކަ
އެކުލެވިގެންވާ އާޔަތްގައި މި لَفْظ އާއި حَرْفُ جَرٍّ "إِلَى" ގުޅިފައި
ވެއެވެ. މި ދެވާހަކައިގެ ތަފާތަކީ މިއީއެވެ.

ސަވާރުވުމުގައި إدريس ގެފާނު ނަބިއްޔާއަށް އުފާން
އުފުއްލެވުނުކަން ދަރަވާ صح حديث އެއް ނަޤުލުކުރެން ޢިލްމުވެރިން
ބަޔާން ކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން ނަބިއްޔާއަށް ފާނަށްފާޅުވެއްޖެ އުފާން
އުފުއްލެވި ނަމަވެސް عيسى عليه السلام އާއި، އަސްމާނުގެ މައް

ސާހިބާ، محمد صلّى الله عليه وسلم އެވެ. ސަލަފުންގެ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން

ކޮއްކޮޅު ނަސޫހާ، އެބަސް އުފެއްދުމުގައި މިހާރުވެސް އެބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި

ދެކެއެވެ. އިސްލާމްގައި މިހާރުގެ ދުނިޔޭގެ ހިނގައި ދިޔައީ ކުރެވުނު

ހިނދުކޮޅެއްގެ ތެރޭގައެވެ. ﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ

مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ ﴾ (سورة النساء: ١٥٩)

"އެމީހަކު މަރުވުމުގެ ކުރިން (ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ

ކުރިން) އެކަލޭގެފާނަށް ނަމަނަވަރުންވުން އިލާހުވެފައި މިހަކު ކަމުގައި

ދެނޮވ ފޯމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި

ގިޔާމަތް ދުވަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަނީކަމުން އެބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީ ކުރިމަތީގައި

އެކަލޭގެފާނު ވާނެއެވެ." (ނޯޓް: أهل الكتاب: ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ

މާނައަކީ ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާއިންނެވެ.) ފަހެ، މިއާޔަތުންވެސް

އިސްލާމް ކަނޑައަޅައިދޭ މިފަދަ عيسى عليه السلام ވަފާތު

ވެވަޑައިނުގަތް ވާހަކަ ކަމުގައި ލިޔުއްވިފައިން ވިދާޅުވެއެވެ. މިއާޔަތުގެ

މާނައާދޭހު تفسير علم ވެރިންގެ ވާހަކަ ޒަމާނުއްވެރިކަން ވަރު ابن

جرير ވިދާޅުވެގައި ވެއެވެ.

﴿وَأَوْلَى الأَقْوَالِ بِالصِّحَّةِ قَوْلُ مَنْ قَالَ: تَأْوِيلُ

ذَالِكَ: وَانْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِعِيسَى قَبْلَ مَوْتِ

عِيسَى﴾ (تفسير الطبرى ٢١/٦) މާނައީ: މިއާޔަތުގެ މާނަކުރުމުގެ ގޮތުގައި

ސަރީހަކަށް ގޯސް އެންމެ ހަމަވާނެއޯޅު ބަހަކީ މިދަންނަވާ

މާނަކުރުއްވާ ބަޔަކުންގެ ބަހެވެ. عيسى ގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިން

عيسى ގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް އީމާންވާނެ ޗިރަނު ކަމުގައި ދުންވި ޤައުލުގެ އަހްލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. ابن جرير މާނަކުރައްވައިވާ ގޮތަކީ އެންމެ ސައްޙަގޮތް ކަމުގައި ابن كثير ވެސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ! تفسيرابن كثير ٢/٤١٥)

عيسى ގެފާނަށް އީމާންވުމާ ބެހޭގޮތުން ބަހުގެ މާނައަކީ އެބައިމީހުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ގެންގުޅުއްވުން ކަމުގައި، ސަލީބަށް ނުޖެހުނުކަމުގައި، އަދިން ވަރަށް ވަގުތީގޮތުގައި އެބައިމީހުން ގަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި ނަމަވެސް، އެބައިމީހުން ކުރިމަތީ ބަހުރުވަން ބަސް އެމީހުންނަށް ދީން ކުރުވެވުނެވެ. އެމީހުން ކުރިމަތީ ބަސް އުފެދި ތިމަންނާ އެކަލޭގެފާނު ގެންގުޅުއްވީއެވެ. ސަލީބަށް އަރުވާލީއެވެ. މިފަދައިންނެވެ. އެކަލަ އިސްލާމް އަބަދު އެމީހުންނަށް ދީން ކުރުވެވުނެވެ.

عيسى عليه السلام އަވަހާރަ ނުވާކަން އަންނަނިވި އާޔަތުންވެސް ދޭހަވެއެވެ.

﴿ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ ﴾ (سورة آل عمران: ٥٥)

މިއާޔަތުގެ މާނައަކީ: "(55) الله ވަޙީކުރައްވާ ހިނދު، ހިނދުވަ ކަލޭގެފާނު! އޭ عيسى ގެފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ހިއްޕަވާ ހުށްޓާއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ

ޔަހޫދީން ކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވީ ހުރިގޮތް. އަދި ކާފިރުވި މީހުންގެ ކިބައިން ކަލޭގެފާނު ދުރުކުރައްވައި، ސާފުތާހިރު ކުރައްވާ ހުރިގޮތް. އަދި ކާފިރުވި މީހުންނަށްވުރެ، ކަލޭގެފާނަށް ތަބާވާ މީހުން ޤިޔާމަތްދުވަހާ ހަމަޔަށް މަތިވެރި ކުރައްވާ ހުރިގޮތް. ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި ރުޖޫޢުވުން ވަނީ ތިމަން ޙަޟްރަތަށެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ޚިލާފުވި އުމުރު ކަންތައްތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ތިމަން ޙަޟްރަތުގެ ޙުކުމް ކުރައްވާ ހުރިގޮތް.”

ދެން الله ގެ ބަސްފުޅުގެ ތަރުޖަމާ އަންނަނިވި ބަސްފުޅުތަކުން އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަ ނުވާކަން އެނގި ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

މިދެންނެވި ބަސްފުޅަކީ:

إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا

މިއެވެ. މާނައަކީ: ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ޙަޟްރަތުގެ ކަލޭގެފާނު ހިއްޕަވާ ހުރިގޮތް. އަދި ތިމަން ޙަޟްރަތުގެ ޙަޟްރަތަށް ކަލޭގެފާނު އުފުއްލަވާ ހުރިގޮތް. އަދި ކާފިރުވި މީހުންގެ ކިބައިން ކަލޭގެފާނު ދުރުކުރައްވައި ސާފުތާހިރު ކުރައްވާ ހުރިގޮތް. މިއެވެ.

ވީމާ، މިބަސްފުޅުގައި މިވަނީ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުން ކަނޑައެޅިގެންވަނީ، عيسى عليه السلام އަށް ނެއްބަ ދަގުޑުން މިކަލޭގައި ވަކަމަކަށް ނުވެވިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް މިއާއިމުން އެހެން ގޮތަކައި އެކަލޭގެފާނަށް ނެއްބަ ދަގުޑުން މިކަލޭގައި ދިރިވެގެން ހުންނަވައިފައެވެ. އެއީ ހަމަޔަޤީނާއި ފުރިހަމަކަމާއި އެކު އުފުއްލެވުމެވެ. މިއާއިމުގައި މިވަނީ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުން ކަނޑައެޅިގެންވަނީ އެކަލޭގެފާނަށް އެހެން ވުމުންނާ މިކަލޭގައި ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް މިކަލޭގައިވާ

ޝާއްބަ ދަޖާލު ނަފީކުރެއްވި. އެހެނީ، މުއުމިނުންގެ މަރުވާރިނދު،
އަރުއްސި ރޫޙުﷲ އެބައިމީހުންގެ ފަރާތަށް އުޅެން އުފުއްލެވިކަން
ސަޙާބަ ބަޔާނުން ލިބިދޭނެއެވެ. ވީމާ، މިއާޔަތުގައި މިވަނީ عيسى
ގެފުޅު އަވަހާރަވުން ކަމުގައިވާނަމަ މިއާޔަތުގައި އެކަލޭގެފާނަށް
ދެއްވާފައިވާ ޝާއްބަ ދަޖާލު ޤަތުލެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. ވީމާ
މިއާޔަތުގައި މިވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަވަހާރަވުމުގެ ވާހަކަ ނޫންކަމާއި،
ފުރާނަފުޅާއި ހަށިކޮޅާއި އެކަލޭގެފާނު އުޑަށް އުފުއްލެވި ވާހަކަކަން
ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ކަމަށްވަރަދިން وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيْهِ “އަދި
ހަމަ ހަޤީޤަތުން އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ޤަތުލެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި
ބަލްކީ! އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވިއެވެ.”
މިބަސްފުޅުތަކުން ފާޅުވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅާއި ހަށިކޮޅާއި
ދެޔަން، އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް އުފުއްލެވި ކަމެވެ. ސަޙާބަ
ބަޔާންތަކުން ފާޅުވަނީވެސް ހަމަ މިކަހަލައިންނެވެ. ފުރާނަފުޅާއި
ހަށިކޮޅާއި އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވި ކަމެވެ. މަތީ ސިއްބާވާއި
ފުރާނަފުޅު އުފުއްލެވި ވާހަކަ ނޫން ކަމެވެ. އަދިވެސް ކަލޭހަން
ރިސްގަވާނެއެ! إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ މިބަސްފުޅުގައި މިވާ مُتَوَفِّيكَ
މިބަސްފުޅުގައި އެތިން މާނަ އެކަލިމައަށް ވެއެވެ. އަދި
“تَوَفّى” ގައި އެކަށިގެންވާ މާނަތަކެވެ.

(1) ނިދުން (2) މަރު ހިއްޕުން (3) ކަމެއް ފުރިހަމަ
ކޮށްދެއްވުން. މިހުރި މާނައެއް މިތަނުގައި އެކަލިމައިން
ވެއެވެ.

(1) ނިދުމުގެ މާނަ އެކަލިމެއްގެ އާޔަތް:

﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيۡلِ وَيَعۡلَمُ مَا جَرَحۡتُم
بِٱلنَّهَارِ ثُمَّ يَبۡعَثُكُمۡ فِيهِ لِيُقۡضَىٰٓ أَجَلٞ مُّسَمّٗىۖ ثُمَّ إِلَيۡهِ مَرۡجِعُكُمۡ
ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٦٠﴾ (سورة الأنعام: ٦٠)

މިއާޔަތުގެ މާނައީ: "އަދި ރޭގަނޑު ތިޔަބައިމީހުން ނިދިޖެއްސަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ދުވާލު ތިޔަބައިމީހުން ކޮރައިގަތްކަމެއް އެކަލާނގެ ދަންނަވާވޮޑިގެން ވެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދުވާލުގެ ތެރެއަށް ތިޔަބައިމީހުން އަލުން ހޭލުއްވައެވެ. (ހޫރައްވައެވެ.) އެއީ ކަނޑައެޅިގެންވާ އަޖަލު ހަމަވުމަށް ޓަކައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި ރުޖޫޢުވާންވާނީ އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްއުޅުނު ކަންތައްތަކުގެ ޚަބަރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ އަންގަވާނެއެވެ."

(2) މަރު ހިއްޕުވުމުގެ މާނަ އެކުލެވިގެންވާ އާޔަތް:

﴿وَهُوَ ٱلۡقَاهِرُ فَوۡقَ عِبَادِهِۦۖ وَيُرۡسِلُ عَلَيۡكُمۡ حَفَظَةً
حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ تَوَفَّتۡهُ رُسُلُنَا وَهُمۡ لَا يُفَرِّطُونَ ٦١﴾
(سورة الأنعام: ٦١)

މިއާޔަތުގެ މާނައީ "އެކަލާނގެއީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރައްކައުތެރި ނުބަސްނިވި މަލާއިކަތުން ފޮނުއްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާ ގާތަށް މަރު އަތުވެއްޖެނަމަ، އެހިނދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާ މަލާއިކަތުން އެމީހަކުގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވައެވެ. އެމަލާއިކަތުން (އެކަމުގައި) ލަސްއެއް ކަމެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ."

(3) ކަމެއް ފުރިހަމަ ކޮށްދެއްވުމުގެ މާނަ އުފުއްލެވުމެއްނޫނެވެ

އާޔަތް:

﴿ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

(سورة آل عمران: ١٦١)

މިއާޔަތުގެ މާނައީ: "ފަހެ ކޮންމެ ނަފްސެއްވެސް އެނަފްސެއް އެކުރަ ޢަމަލެއްގެ އުޖޫރަ އެނަފްސަކަށް ފުރިހަމައަށް ދެއްވޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކަށް ޒާ އިންސާފެއް ނުކުރެއްވޭނެއެވެ." އެހެންކަމުން އިސްވެ ބުނެވުނު ތަފްސީރުގައި ދަލީލު މާނަކަށް އުފުއްލެވުމާ ކަމަށްވާނަމަ، إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ މިބަސްފުޅުގައި މިވާ تَوَفَّی ގެ މާނައަކީ މަރުހިއްޕެވުން ކަމަށް ބުނުއްވާކަން ނެތެވެ. މަރު ހިއްޕެވުމުގެ މާނަ ދޫކުރާ ފިރިނާއެއް ނޯޅުންތޯސް ވެއެވެ. އެއާ ހިލާފަށް ފިރިނާއަށް ކަމުހިއްޕެވުން ނުނުކަން ދޫކުރާ ގޮތެއްނެވެ. އެހެނީ عيسى عليه السلام ފޮނުއްވެވީ ބަނދެވުން ނުހުރިން ބާލައިވާ ފަރަކަތުން، ކިރިޔާ ވަރަށް الله ކިރިޔާ ފުރޮއްކަވައި އަންގަވާފައި ވެއެވެ. އެގޮތް ވަނީ މިފަދައިންނެވެ.

﴿وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ﴾

މާނައީ: "އަޅި اللهގެ ރަސޫލާ، مريمގެ ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލުން، المسيح عيسى ގެފާނު، ހަމަކަށަވަރުން މަރާލީމު ކަމަށް އެބައިމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުން ލަޢުނަތް ވެއެވެ." މިބައިމީހުންގެ މިބަހަކީ ދޮގުބަހެއްކަން އަންގަވައި، ކިރިޔާވަރަށް الله ވަޙީކުރައްވައިފައެވެ. ﴿وَمَا

قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ﴾ މާނައީ: "އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު
ގަތުލުއެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ސަލީބުކޮށްފައެއް
ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެހެން މީހަކު އެކަލޭގެފާނާ އެއްފަދަ
ކުރެއްވިގެންވާތީ އެބައިމީހުންނަށް ފެންނިއެވެ." މިފަދައިންނެވެ. އަދި
ހަމައެފަދައިން އެބައިމީހުންގެ ބަސް ދޮގުކުރައްވައި، މަތިވެރިވަންތަ ﷲ
ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ. وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيْهِ އަދި
ހަމަޔަޤީނުން އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ގަތުލެއްނުކުރެއެވެ. އަދި
ބަލްކީ! ﷲ، އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލަވައިފިއެވެ."
ވީމާ، މަތިވެރިވަންތަ ﷲ، އެކަލާނގެ ކަލާމުފުޅުގައި އަންގަވާފައި މިވަނީ
ހަޟްރަތު عيسى عليه السلام ގަތުލު ނުކުރެވުނުކަމާއި، ސަލީބުކޮށް
ނުކުރެވުނު ކަމާއި، އެބައިމީހުން ހީކުރިފަދަ ނުބައި ގޮތުންނެވެ
އެބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ހައްދު ކުރައްވައި، ދިނީ
ޙަޤީޤަތްހާމަކޮށްދޭ ހުއްޖަތް ބަޔާން ކުރައްވައި ދީފައި
ނުވަތަ އޮޅުވައި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހުއްޖަތް ފަސާދުކޮށްދިނުމަށް
ގޮވައި، މަތިވެރި ވަންތަ ﷲ، އެކަލޭގެފާނު އުޑަށް އުފުއްލެވި
ކަމުގައެވެ. اَلْحَمْدُ لِلَّٰهِ....

ސަބަބަކަށްވެގެން ދުނިޔޭގެ ނިމުމަށް ގާތްވުމުން ދަލީލުތަކުން
ސާބިތުވާ މާނައިން ވެސް ހަމަ މިއެވެ. ދެން މާނައެއް ނުހުއްޓެވެ.
ދީނީ ލޯތްބަކަށް މިވާ مُتَوَفِّيكَ ގެ މާނައިގެ ތެރެ
ވަތަކުން ކަމުގައި މާނަކުރާ ކަމުގައި ވިޔަސް، މަތިވެރިވަންތަ ﷲ
އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރުމަވަންތަ އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް އުފުއްލެވި

މާނައެއް ދޭހައެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ، إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ މި
ޢިބާރާތް ތަރުތީބުގައި މިއޮތް عَطْفُ ގެ و އަކީ ކަމުގެ ތަރުތީބު
އަންގައިދޭ ހަރުފެއް ކަމުގައި ނުވާތީއެވެ. عَطْفُ ގެ ތަރުތީބު ދޭހަވާ
މާނައިގައި އޮންނާނީ އެހެން ހަރުފެކެވެ. މިސާލަކަށް ف އަކީ ތަރުތީބު
އަންގައިދޭ ހަރުފެކެވެ. އެހެންކަމުން، إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ
މިއާޔަތުގައި ދަރުބަރާވާގައި އުފުއްލެވި ވާހަ އުފުލެވިދާނެ ނުވާއެވެ.
އެހެންކަމުން عيسى عليه السلام އުޑަށް އުފުއްލެވި ބަޔާނުކޮށް
ބާރުކަން ދެއްވުމުގައި مُتَوَفِّيكَ މިވަނީއިން ބުނުން ކަމަށްވާފަދަ
ހިކުމަތި عيسى عليه السلام އުޑަށް އުފުއްލެވުމަށް އަރުވައިދެއްވާނެ
ހާލަތުގެ ދަރުބާރުއްކަމި، އަދި ވަހުން އަރުވައިދެއްވާން
އަވަހަކުމަށް ކަނޑައެޅިގެން ހިނގާނީ ކަމެއްކަން އަންގަވައި ދެއްވުން
ކަމުގައި ޙިކުމަތްތެރިން ބާރާން ކަންދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެއީ
ފަޟީލަތުގައި އަރުވައިދެއްވާން ބިމަށްފައިބައި ވޭއިގަތުމަށް ފަހުގައި
ހިނގާނެކަމެވެ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ

﴿ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ ﴾ (سورة المائدة: ١١٧)

މިއާޔަތުގެ މާނައީ: "ތިބާރަސްކަލާނގެ މިއަޅުގަނޑަށް
އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ދެންނެވި، މިއަދާ އުޅުއްވިންނަކަން
ނުކުރަމެވެ. އަދި، މިމަން ކައްރާ ބުޑެކުރުއްވި، އަދި

ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހައްދަވާ ޚަލްޤުކުރެއްވި ކަލާނގެ، اللهއަށް
ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ކުރާށެވެ! އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ތިމަން
ހުރިހައި ހިނދަކު، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި
ވިމެވެ. ދެން ތިބާރަސްކަލާނގެ ތިމަންއަޅާ ގެންދަވައިފި ހިނދު،
އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓާ ވޮޑިގެންވާ ކަލޭކު ކަމުގައި
ތިބާރަސްކަލާނގެ ވޮޑިގެންނެވީމުއެވެ. ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް
ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ހެކިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ." ވިއެވެ.

މިއާޔަތުގައި މިއޮތް ﴿ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ﴾

ދެން ތިބާރަސްކަލާނގެ ތިމަންއަޅާ ގެންދަވައިފި ހިނދު
އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓާވޮޑިގެންވާ ކަލޭކު ކަމުގައި
ތިބާރަސްކަލާނގެ ވޮޑިގެންނެވީމު މިބަސްފުޅުން އެކަލޭގެފާނު ހަޔާކާ
ފާނަށް ފާޅުވެދާނެ އެބަސް އުފުއްލެވުން ނަފީވެއް ނުކުރައްވައެވެ.

عيسى عليه السلام ވުޖޫދުގައި ވުމަކީ
ޤިޔާމަތް ވާނެކަން ކަމުގެ އިޝާރާތެއް ކަމުގައި ބުނެވޭ އާޔަތުގައި:

﴿ وَإِنَّهُۥ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَٱتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ ﴾ (سورة الزخرف:٦١)

މިއާޔަތުގެ މާނައީ: އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ
ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ވަގުތުގެ ހެކި ޢަލާމާތެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން
އެކަމާމެދު ޝައްކު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ މަގަށް ތަބާވާށެވެ! މި ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެވެ.

ދެންވެސް، މި ސޫރަތުގެ 57 ވަނަ އާޔަތުން ފެށިގެން 61 ވަނަ އާޔަތާ ހަމައަށް عيسى عليه السلام ގެ ވާހަކަ އައިސްފައި ވާއިރު، ފަސްދޮޅަސް އެއްވަނަ އާޔަތުގައި {وَإِنَّهُ} މިކަލިމާގައި އޮތް ضميرގެ مرجع އަކީ عيسى عليه السلام އެވެ. އެހެންކަމުން މިއާޔަތުގެ މާނައަކީ عيسى عليه السلام އަކީ ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތެކެވެ. އަދި ابن عباس ގެފާނާއި، މުޖާހިދާއި މިނޫން އެހެން ބޭފުޅުންގެ އަރިހުން މިއާޔަތުގެ އެހެން ޤިރާއަތެއްވެސް ސާބިތުވެއެވެ. އެއީ {وَإِنَّهُ لَعَلَمٌ لِلسَّاعَةِ} މިއެވެ. މިތަނުގައި ޢަލަމުގެ މާނައަކީވެސް ޢަލާމާތެވެ.

عيسى عليه السلام ފައިބައިވަޑައިގަތުމާ ބެހޭ ޙަދީޘްތަކުގެ މާނައަކީ، ބަޔާންކުރުމުގައި، ހަދީޘާ ފިތުނަތައް ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ފައިބައިވަޑައިގަތުމެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް ތިބިމީހުން ހަމަ ޚިޔާލުތަކެއް، ދެކެވޭ ވާހަކަތަކެއް، ސިއްރުތަކުން ވަޙީދުފުޅުގެ ޤުރުބާނީ ދަރަޖައިގެ ބަދިގެކަމާ ޚިޔާލު ޚިޔާލުތަކަށް، ދެކޭ ވާހަކަ ތަކެކެވެ.

تفسير المنار (٣١٧/٢) ގައި محمد عبده ކޮށްފާ ގޮތަކަށް ޚިޔާލުފާޅުކުރައްވައި ވިދާޅުވެ ދެއެވެ.

ދެންވެސް، عيسى عليه السلام ، ފައިބައިވަޑައިގަތުމާ ބެހޭ ވާހަކައިގެ ޙަދީޘްގެ ތެރޭގައި އާދަކަހައްޓާ ނުވެއެވެ. އާދަކުރެއް ނުކުތެވެ. މި ވާހަކަފާގައި ބަޔާނާ ޙަދީޘާ ދަލީލުތަކާ ވާހަކައެއްގެ ސަނަދުން، ޙަދީޘްގެ ޢިލްމުވެރިން ބުނާ މިންވަރަށް، އަދަބަސްފުޅުގެ ތެރޭގައި އެކުލެވިފައިވާ ޙަވާލާ

އޮޅުންފިލުވައި ދެއްވާފައި ވެއެވެ. މި ޤައުމުން ބަލާއިރު، شيخ
الإسلام عبد الله فهمي ديدى ގެންބަހުން އެކުލަވާ ލައްވާފައިވާ
ޒިޔާރަތްކުރާމީހާގެ އެއްވަނަބަރުހަ އެޖަލާގެ ފޮޓޯރަސްމުއްދުރުހިފުއްޓާއިން
ފާސްކުރައްވާފައިވާ ފޮތުގެ. މިއީ ދިވެހިންގެ ވެރިކަމާ މަސްއޫލު
ފޮތެވެ. މިފޮތުގައި މިހެދުމަށް ހިތްފުޅުގައި ވާގޮތްވާފައިވެއެވެ.

"ނުޖެހޭނުތު އެހާ عيسى ابن مريم
حديث ތަކުން صحح ފެނިގެން އެބަ ހިނގާނެ

މިހެން ތަކުރާރު ކިޔާތީ ހާސްވެލެއް
كلام الله قرآن ން ދިޔޭނު

ލިޔާ މިހެން ރިވާވަން އެކަހި ވިދާޅުން
މިވާހަކަ އެހެއް ޖާވާބުން ލިބޭނު

މިހުންނަސް ބުނި މިހާރު سنة جماعة
މިވާހަކަ ގެންދިއުން ކަމުގާ ހަމަނު

ޒިޔާރާތް ނުލާ މިހާރު ހަރުދަނާވީ
ހިތްހަދި ހަމަވެގެން ބަހަކުން ހިފާނު

މަގޭ އުސްތާދު ސްކޫލުގެ މަގާމާ
އުސްތާދުން އެހެގައި ބަސްދެވުނު"

عيسى عليه السلام ފައިބާވަޑައިގަތުމަކީ، ޔަޤީނު
ރަސޫލާ، صلّى الله عليه وسلم އަދި ނަބިއްޔާއި ރަސޫލުކަން
ދެމިގެންދާނީ ނަބިއްޔާކަން ނަފިލާކުރުން ނުނެވެ. އެހެން، عيسى
عليه السلام ފައިބާވަޑައި ގެންނަވާނީ ޝަރުޢުގެ ޙާކިމެއްގެ

ބަޔާންކުރައްވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު، މިސްކީނުންނަށް ގޮތްދައްކާ ޙުކުމް
މިއުއްމަތުގެ ޝަރީޢަތުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައި ގަންނަވަނީ އާ
ޝަރީޢަތަކާއި ގެންނެވުމަކުން ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައި ގަތުމާއެކު
މުސްލިމުންގެ ސަލާމަތާ ޔަހޫދީންނާއި، ނަޞާރާއިންނަށް ޖިޒްޔާ
ނެގުމަކީ އުވިގެން ދާނެ ކަމެއް ކަމަށެވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން

ބަޔާންވޭ، عيسى عليه السلام ފައިބާ ވަޑައިގަތުމުގެ ދައްކަވާފައިވާ
ޙަދީޘްތަކުން ނަގާލެވެއެވެ. އަދި މުޅިދުނިޔެ ދަރަޖަޔަކީ ހަދީޘް
ތަކެވެ. އެގޮތުން ބުޚާރީ ޙަދީޘްތަކުން ނަގާލެވިފައިވެއެވެ.

﴿عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "وَلَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَيُوْشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيْكُمْ اِبْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلاً، فَيَكْسِرُ الصَّلِيْبَ، وَيَقْتُلُ الْخِنْزِيْرَ، وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ وَيَفِيْضُ الْمَالُ حَتَّى لاَ يَقْبَلَهُ أَحَدٌ، حَتَّى تَكُوْنَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَافِيْهَا" ثُمَّ يَقُوْلُ أَبُوْهُرَيْرَةَ. "وَاقْرَؤُوا إِنْ شِئْتُمْ" وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا"﴾ (صحيح البخارى: كتاب أحاديث الأنبياء، باب نزول عيسى ابن مريم عليهما السلام وصحيح مسلم: باب نزول عيسى ابن مريم صلّى الله عليه وسلّم حاكمامع شرح النووى)

މި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ މިއަށްކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅު
އޮންނާނީ يَدْ قُدْرَة ގެ ދަށުގައި ކަމުގެ ޤަސަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއަށް عدل ވެރި حاكم އެއްގެ ގޮތުގައި ابن
مريم (مريمގެފާނުގެ ދަރިކަލުން) ފައިބާވަޑައިގަތުން ހަމަކަށަވަރުން
ކައިރިވެއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައިގެން ސަލީބުތައް
ހަލާކުކުރައްވައި އޫރުތައް ގަތުލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޖިޒްޔާދިނުން
ހުއްޓުވާ ލައްވާނެއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު ބަލައިނުގަންނަ މިންވަރަށް
މުދާ ގިނަވެގެން ދާނެއެވެ. އެއްވެސް ސަޖިދައެއްވެސް ދުނިޔޭއާއި
ދުނިޔޭގައިވާ ތަކެތިތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވާނެ ކަމުގައި ވެއްޖެއްޔާ
ވާނެއެވެ. ދެން، أبوهريرة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
އެދޭނަމަ މިއާޔަތް ކިޔަން ކިޔާ ބަލާށެވެ!

﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ ﴾ (سورة النساء: ١٥٩)

މަރުވުމުގެ ކުރިން (ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ
ކުރިން) އެކަލޭގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް އީމާންވާން ޖެހޭ ކަމުގައި
ފޮތުގެ ގޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި
ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔަކު ޝާހިދު ކަމުގައި
އެކަލޭގެފާނު ވާނެއެވެ."

މި ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙައިގައި إمام نووى
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޖިޒްޔާ ޤަބޫލުކުރައްވާ ހުއްޓާ. ކާފިރުންގެ
ކިބައިން އިސްލާމްދީން ފިޔަވައި ޖިޒްޔާ އެއްޗެއް ޤަބޫލުކުރައްވާ
ހުއްޓާ. އެކަމުގައި ޤަބޫލުކުރައްވާނެ ހަމައެކަނި އިސްލާމްދީނެވެ.
ނުންނަމަ ޤަބޫލުކުރެއްވޭ. عيسى عليه السلام ފައިބާވަޑައިގަތުމުގެ

ކުރިމަތި އަންނަ ހުކުމަކީ ކާފިރުން ޖިޒިޔާގެން إسلام دين ގެ ހިމާޔަތްވުމަކީ ދިޔުމެވެ. ނަމަވެސް عيسى ގެފާނު ފައިބާވަޑައިގަތުމުން މި حُكْمُ مَنْسُوْخُ ވާނެއެވެ. މި حكم منسوخ ކުރައްވަނީ عيسى ގެފާނެއް ނޫނެވެ. އަދި ކިއްޔަތޯ! އެއީ މި ޙުކުމުގެ ނަބިއްޔާ، محمد صلى الله عليه وسلم ގެ ޝަރީޢަތެވެ. عيسى ގެފާނު ހުކުމްކުރައްވާނީ މިއުއްމަތުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަތިންނެވެ. އާ ޝަރީޢަތެއް ނުގެންނަވާނެއެވެ.

﴿عَنْ جَابِرِرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: "لاتَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُوْنَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِيْنَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَيَنْزِلُ عِيْسَى بْنُ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولُ أَمِيْرُهُمْ: تَعَالْ صَلِّ لَنَا. فَيَقُوْلُ: لاَ، إِنَّ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ أُمَرَاءُ تَكْرِمَةَ اللَّهِ هَذِهِ الأُمَّةَ"﴾ (رواه مسلم، باب نزول عيسى بن مريم صلى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاكِمًا مع شرح النووى)

މި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابر ގެފާނުގެ އަރިހުން الإمام مسلم ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާ ތިމަން ކަލޭގެފާނު އައްސަވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ޖަމާޢަތެއް ކާމިޔާބުވެގެން ގަދަވެ، ބާރުގަދަ ގޮތުގައި ހައްޤު ދީނަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާނެއެވެ މަތީގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހާ ހަމައަށް ދެމިހުންނާނެއެވެ. ބަޔަކު

ކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ، عيسى بن مريم صلّى الله عليه وسلم
ފައިބާ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ އަމީރު
ދަންނަވާނެއެވެ. ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަޅުގަނޑު މެންނާއިގެން
(އިމާމުވެ) ނަމާދުކުރެއްވުން ދެއްވާށެވެ! ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ.
ނޫނެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެއްބަޔަކީ އަނެއްބަޔަކުގެ
މައްޗަށްވާ އަމީރުންނެވެ. އެއީ މިއުއްމަތަށް الله ދެއްވާފައިވާ
ކަރާމާތެކެވެ. މިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ
ހަދީޘްތަށް ވަނީ ތަފްސީލުން ކުރިވިފައެވެ. ނަމަވެސް އިތުރުކުރުމަށް ގޮތުގައި
ހަސްތީގުމުން ދީފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް އިތުރުކުރުމަށް އުސޫލުތަކެއް
ކަނޑައެޅި، އެ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތްވާގޮތަށް ގޮތުގެ މަތިން حديث
علمގެ އަހުލުވެރިން ވަނީ ހަދީޘްތައް ބަލާކުރައްވާފައެވެ. ޝަރީ
رسول ގެ صلّى الله عليه وسلم އަށް ނިސްބަތްކުރާ ބަސްފުޅުތަކާއި
ކަމަކުރުފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން صح حديث ތަކާއި ضعيف حديث ތައް
ވަނީ އެބަހުރީން ވަކިކޮށް ދެއްކަވައި، ބައިން ކަނޑައެޅުއްވާފައެވެ. މި
ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފުތަކާއި ދަންނަބަހުރުން
އިޖްމާއުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. ދަންނަ ބަހުރުންގެ އިޖްމާއު
ހިފުމަކީ إسلام دين ގައި ކަށަވަރުވެފައި ކަމެކެވެ. މި ދެންނެވި
އުސޫލުން ތަޙުލީލުކޮށްފައިވާ އަސާސް ތަޙްޤީޤުތަކުގެ ތެރޭގައި
الصحيح ތަކާއި، سُنَنْ ތަކާއި، مُسْنَدُ ތަކާއި، މިނޫން ފޮތްފޮތްވެސް
ހިމެނެއެވެ. މިއެންމެހައި ފޮތްފޮތުގައިވެސް، މިއެންމެހައި مَرْجِعُ
ތަކުގައިވެސް عيسى عليه السلام ފައިބާވަޑައިގަތުމުގެ ހަދީޘްތައް

އުނގެނިގެންވެއެވެ. މިއީ، ފަހުޒަމާނުގައި عيسى عليه السلام
ފައިބާވަޑައިގަންނަވާނެ ކަމުގެ މައްސަލަ ހުރި صريح دليل ތަކެކެވެ. މި
ދަލީލުތަކުން ޤުރުއާނުން ޙަދީޘުން މިކަން އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް
ގާއިމް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ މައްސަލަ ހުރި ނަބިއްޔާގެ
އާބަދު ނަބިއްޔާގެ އެއްނުކުރުން ޙަދީޘްތަކުން ނުކުރެވޭ ބަސް
ބަޔާން ތަބާވާނަން މިސާލަކަށްވެސް އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް ގާއިމް
ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން عيسى عليه السلام
ފައިބާވަޑައިގަތުމުގައި މުސްލިމުން ޔަޤީންވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ބަޔާނުގެ
ޢަޤީދާގައި ހިމެނޭކަމުގައްނުން ބުނު ތަބާވާނަން މިސާލަކަށްވެސް
އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް ގާއިމް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ
ސައްބަބުން ސުވާލުކުރެވޭނަމަ އެނބިޔާކަން ޔަޤީންވުން ވާޖިބުވެގެން
ވެއެވެ. އެއީ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ މި އުއްމަތަށް ދެއްވާފައިވާ ޚަބަރެއް
ކަމުގައި ޤުރުއާނުން ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ އާދަމް މަގުން
ނަމަވެސް ސައްބަބުން ސުވާލުކުރެވޭނަމަ އެއީ އާދަމް ނަބިއްޔާގެ ބަސްމަގުން
އެނބިޔާގެ ޤުރުއާނުން ވާޖިބުވެގެންވާ ޖާއިޒުކަމެއް ނެތެވެ. މިއީ ދަންނަބަޔަކުވެސް
އިޖްމާޢުވެ. ދަންނަބަޔަކުވެސް އިޖްމާޢު ނުކުރާ ދުވަހު ޖާއިޒުކަމެއް
ނެތެވެ. ކުރުނަށް ދަންނަކާމަކަ އާދަމް ނަބިއްޔާ އެނބިޔާގެ ސަނަދުގެ
ކަނޑުވެސް ފަރުވާއެއްގައި އެނގޭ ރަސޫލާ ވެވެ. ފަހު، އުރުވަތި
ނަބިއް ދިވެހިބަހުގެ ޝަރީޢަތް ފިޔަވައިވާ ރަސޫލާއަށް
އެނބިޔާ ސައްބަ ނަބިއްޔާވެ. މުސްލިމުން ނަބިއްޔާ މިކަމުގެ
ތަފްސީލު ބަޔާނާ!

1395ހ. ވަނަ އަހަރު ބައިރޫތުގައި ޗާޕުކޮށްފައިވާ
މަޙްމޫދު ޝަލްތޫތުގެ "އަލްފަތާވާ" ގެ 59_82 ވަނަ ޞަފްޙާގައި
އޮންނަ ގޮތުގައި عيسى عليه السلام ނިޔާވެއްޖެ އުޅެން
އުފުއްލެވުނުކަމާއި، ފަހު ޒަމާނުގައި ފައިބާ ވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމާމެދު
އެކަން އިންކާރު ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް ބައްޔާ ދުނިޔޭގައި ތިއްބެވި
ބޮޑުވެރިން އާރާއަށް ރައްދު ދެއްވާފައިވެއެވެ. އިސްލާމީ ޤައުމުތަކުގެ
އެތަން މަތިންނެވެ. އެބަކަރުންގެ ޝޭޚުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ
ބޮޑުވެރިއަކުވެސް ހިމެނިވަޑައި ގަތެއެވެ. އެއީ شيخ الإسلام
عبدالله فهمي ދީދީ އެވެ. މި މައްސަލާގެ ބަޔާންގޮތް ދިވެހިންނަށް
ބާރުސަލާނުކުރައްވައި ދީފައިވެއެވެ.

"ނުޒޫލުވާނު އެވާ عيسى بن مريم
حديث ތަކެއް صح ވެގެން އެބަހުރިކަން.

މިހެން ތައުލީލު ކިޔަވާ އާލިމުންނަވެސް
كلام الله قرآن ން ވިޔަސް

ވާހުގެން ރިވާޔަށް އެކަމި ޕިނީދަން
މިވާހަކަ އެކިކި ގޮތަކަށް ވިދާޅު

މިއިންނަކަށް ދުވި މިއީ سنة جماعة،
މިވާހަކަ ގެޑިއޮން ކަށުވާ އަހާން

ޅާވާލްއިނާ މިއާމުދު ހަދަހަލާ
ހާތަގި ހަދަވެގެން ބަހަނާން ހިލާން

މަގޭ އުސްތާޛު ސައްޔިދުންގެ ދަތުރާ

އުސްތާޛުންނަށް އަރިހުގައި ދަތުރުވާން"

ދެންފަހެ، عيسى عليه السلام ފައިބާވަޑައިގެން ހުކުމް
ކުރައްވާނީ މުޙައްމަދުގެ ޝަރީޢަތުންނެވެ. އަހަރެން އުއްމަތުންނަކީ
ޔަހޫދީންނަށް الله، ޝަރީޢަތް ބާޠިލުކޮށްލައްވައިފި ތަޢާލާ ކަމެވެ.
ނަމަވެސް އެންމެހައި އުއްމަތް ތަކެއްގައިވެސް إسلامي عقيدة އަކީ
އެއް އަގީދާއެކެވެ. الله އެއްކައުވަންތަ ކަމާއި، قيامة ދުވަހަށް إيمان
ވުމާއި، مكارم الأخلاق އާއި މިފަދަ އަގީދާއަކީ ތަޢާލާ ކަންކަމެއް
ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެން އުއްމަތުންނަކަށް، އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތް
ތަޢާލާގެން ވެއެވެ. މި ޒަމާނުއްދުވަހުން ބާވައިލު އެކަލާނގެ އެންމެ
ފަހު ރަސޫލަކު ޝަރީޢަތެއް ބާވައްލަވައި ވަޙީ މި ފޮތުގައި އުއްމަތަށެވެ.
اللهގެ رسول އާ محمد صلّى الله عليه وسلم ގެ އުއްމަތެވެ.
ފަހު ރަސޫލަކު ދީނާ ބުނެވޭހުގެ ޝަރީޢަތް މިއީއެވެ. މި އުއްމަތަށް
ޔަހޫދީންނާ الله ކަނޑައެޅުއްވައިވާ تكليف ތަކުގެ ނިސްބަތުންނެވެ.
ވީހެ، ފަހު ރަސޫލަކު ދީނުބުނުމުގެ ޝަރީޢަތް ކަންތައް މިހަކަށްވެސް އެމީހަކަށް
ފަސޭހަ ކުރެއްވީ ދީނުގެ ކަންތައް ހަމަޖެއްސެވުމަށް ނުވެވެ.
"މިދީނުގެ ފަހު ރަސޫލަކީ ކަލޭ ހިތުން އެކީގާ ގޮތަށް އުޅުމާ،
މިދިޔަގެ ދުސްތުރަކީ ބުނެދީސް އެއީ ދުވަހެއް އިންސާނުންނަށް!"
ވިސްނުމަށް ގޮސްބައިތައް "حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ"
މިސްކިތުގެ މައްޗަށް ދިވެހިސަކާ ހާދި ގޮތްއޮގައި އަޅުވާލެވުނީ
ގޮސްބައިތަކެވެ. މިގޮތް (ނަހާރުގައި، 23 އޮގަސްޓް 1994 މިދުވަހު)

ސާބިތުކުރުމުގެ ސަމާލުކަން، އެއީ ހުންނަނީ ތަރިސްލީބުމުރިއްޔާ
ކުރެއްވި ތަފްޞީރަކާ ދިމާން ތަބާރުސާލިހީ އެކަމަށްޓަކައި ގެންލުރިއްޔާ
ފައިދާކުރުވެނީ. ހަމައެކަނި ކުރުވެނީ. މި ފައިދާގައި ބޮޑުވެގެންދިޔަ
މުއްދަތަކީ ގޮތްގަދަވެކަން ދެއައަށް ދުވަހެވެ. ބޮޑިސްދުވަސް މަދު
ދެއައަށް ދުވަހެވެ. އެއީ ޖުމްލަ ހެޔޮކާރޖެހޭގައި ހަރުބެއިރާ
ދުވާލަ، ދުނިޔަ ކުރެގެހިގައި 49 (ސާތިސްނުވަ) ދުވާލައި،
ގޮތްދުގައި ބެހެއްޓި ގިނަގުނަ ދުވަސްބަކާއި، ސަރިއަތުގެ ޙުކުމް
ތަންފީޛުކުރުމުގެ ގޮތުން ގޮތްދުގައި ހުންނަން ޖެހުނު 6 މަސް
ދުވާލެވެ. މުޅިއެކު ދެއައަށް ދުވަހެވެ. ދެއައަށް ދުވަހަށް މަދުވެސް
23 ދުވަހެވެ. ކޮންމެއަކަސް މިދިނާ ޚުޅިވަސާހަ ކަމާ ބަންވާތަކެ
ގިނަކަމީ އެދިހަކަން ޚުޅިވަސާހަ ގޮތަކަން ދިނުގެ ޙުކުމްތަކު
ބަދަލުކުރުމެއް ނުހުނެވެ.

ދެންވަނަ، عيسى عليه السلام ، ފަހުޖީދާނުގައި
ފައިބައި ވަޑައިގެންނެވުނީ އާޝަރީޢަތަކާއި ގެންނެއް ނުހުނެވެ. މިއުއްމަތުގެ
ޝަރީޢަތައިގެންނެވެ. މިއުއްމަތުގެ ޚަލީފާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ދީނީއިމާމެއްގެ
ގޮތުންނެވެ. ދުޢާއިދުރާގެ ބަޔަކުއްކަމުންނެވެ. ޔަޤީން ރަސޫލާ، محمد
صلّى الله عليه وسلم ގެ ފަހުކަން ނަބިއްޔާކަމުގެ، ނުވަތަ ރަސޫލު
ކަލުމުގެ ނިޒާމުއަލްމަކަން ޔަޤީން ފެނެއްކުނުވެއް، ޔަޤީން ރަސޫލާ
صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން ސާބިތުވެއެވެ. ޔަޤީން قرآن ގެ
سورة الأحزاب ގެ 40 ވަނަ އާޔަތުގައި ޔަޤީންވަނީ الله
ވަޙީކުރައްވައި އަންގަވާފައިވާ ފަރުއްވަދުގެ ފަރާތް ނަބިކަން
ޚަތިމުކުރެއްވި ސާބިތު ކަމުގައެވެ. ދެންވަނަ، ނަބިކަން

ޚަތިމްކުރެއްވިކަން އެންގެވުމުން ރަސޫލުކަންވެސް ޚަތިމްވިއެވެ. އެހެނީ ނަބީކަން ދިރިވަޑައިގެންނެވި ބާކީކަމުގެ ނޫނީ ރަސޫލުކަން ދިރިވަޑާއެއް ނުގެންނަވާނެއެވެ. ކޮންމެ ނަބީ ބާކީވާނީ ރަސޫލު ބާކީވެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ކޮންމެ ރަސޫލު ބާކީވާނީ ނަބީ ބާކީވާކަމެވެ. ނަބީކަން ޚަތިމްވިކަން ޔަޤީނީ ރަސޫލާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުންވެސް ސާބިތުވެއެވެ. ބަޔާނު ކުރެއްވިއެވެ. "لاَنَبِيَّ بَعْدِي"

(صحيح مسلم: كتاب الفضائل مع شرح النووى)

މި ބަޔާނުގެ މާނައަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފަހުގަ ނަބިއްޔަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެހެން ބަޔާނެއްގައި އޮވެއެވެ.

"وَأَنَا الْعَاقِبُ" (صحيح البخارى: كتاب التفسير)

މި ބަޔާނުގެ މާނައަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ އެންމެފަހުގެ ނަބިއްޔާއެވެ.

ދެންފަހެ، عيسى عليه السلام ފައިބާވަޑައިގަތުމުން ތަޖްދީދު ކުރެވިގެންނުދާ ހުކުމެވެ. ތަޖްދީދު ކުރެވިގެން ނުދާކަމުގެ ދަލީލަކީ އެކަލޭގެފާނު ޝަރީޢަތުކުރުމާއިގެން ނާދާ ކުރެއްވުމާއި، އެކަލޭގެފާނު ބައިޢަތު ވަޑައިގަތުމާއި، ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުމެވެ. މިކަންކަމީ ސައްޙަ ބަޔާނުން ސާބިތުވާ ކަންކަމެވެ.

ދެންފަހެ، ކާފިރުންގެ ޖިޒްޔާ ނެގުން ދޫކޮށްލުން عيسى ގެފާނު ކުރައްވައި ވުމުން އެކަލޭގެފާނު ގެންނަވާ ތަޖްދީދެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައި ގަންނަވަނީ އަ ސާބިތުވާ ކަމާއި ގެންނަވާ ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައި ގަންނަވަނީ މިއީ މުޙައްމަދުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމެވެ. މިކަމަކީ رسول الله صلّى الله

عليه وسلم ދެއްވާފައިވާ ޚަބަރުތަކެވެ. މާތްވެގެންވާ إسلام دين ގައި
ކާފިރުންގެ ހަމަލާ ދިޔަދުވަސް އަންނަނީ عيسى عليه السلام
ފައިބާވަޑައި ގަތުމާ ހަމައަށެވެ. އެއަށްފަހު ކާފިރުންނަށް އަންނަ
ދުނިޔެ އެއްޗެހި ހިސާބުކޮށްލެވޭ. އެއްޗެހި ގެންދިޔުމަކުން. މިގޮ
މާނައަކީ މިޙާލު އަންނަގޮތް ކާފިރުން ޖެހިލުން ހިސާބަކީ ވެރިކަމުގެ
ދަށުގައި ދީބުރުގެ ދުނިޔެ އެހިސާބުން ބޭރުވުމެވެ. މަށްސަރުވިއެވެ. މި
ދުނިޔެ މަރުސަދު ޚަބަރުދީފައިވާ ބަސްފުޅު ހިސާބު ނިސްބަތްޖެއްވެ. އެއި
الله ޢަލައިހިސްސަލާމް أبوهريرة ގެފާނުގެ ޙަދީޘް امام مسلم
ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. މި ޙަދީޘްގެ މާނައިގައި ވެއެވެ.
މިމަންކުރާނަ ގާތްގޮތް ނަފްސު އެކަލާނގެ ހަދުވަރުގެބަޔަކުގެ ދަށުގައިވާ
ރަސޫލާގެ ގޮތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދަށް ދިޔުމަށް ޤައުމަށް
ޙަދީޘުގެ ތެރޭގެ ގަޑިގައި ابن مريم ފައިބާވަޑައިގަތުން ހަމަކަށަވަރުން
ގާތްވެއްޖެއެވެ. އެކަލާނގެ ފައިބާވަޑައިގެން ސަލާމްއޮތް
ހާމަކުރަށްވައި ތަކުރާރު ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޙައްޖު ޢުމްރާ
ވެސްވާނެއެވެ.... މިއެވެ.

عيسى عليه السلام ބިމަށް ފައިބާވުމުގެ
މުއްދަތާއި ދުނިޔެއެވެ! ވަކި عبدالله بن عمرو ގެއަރިހުން الإمام
مسلم ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި އެކަލާނގެން ވެއެވެ.

﴿فَيَبْعَثُ اللَّهُ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ كَأَنَّهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُهُ ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سَبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عَدَاوَةٌ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ رِيحًا بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ فَلاَ يَبْقَى

عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ أَحَدٌ فِى قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَو إِيْمَانٍ
إِلاَّقَبْضَتْهُ حَتَّى لَوْأَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِى كَبِدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ
حَتَّى تَقْبِضَهُ قَالَ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولَ اللَّه ﷺ قَالَ فَيَبْقَى شِرَارُ
النَّاسِ فِى خِفَّةِ الطَّيْرِ وَأَحْلاَمِ السِّبَاعِ لاَيَعْرِفُوْنَ مَعْرُوْفًا
وَلاَيُنْكِرُوْنَ مُنْكَرًا فَيَتَمَثَّلُ لَهُمُ الشَّيْطَانُ فَيَقُوْلُ أَلاَ تَسْتَجِيْبُوْنَ
فَيَقُوْلُوْنَ فَمَا تَأْمُرُنَا فَيَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ الأَوْثَانِ وَهُمْ فِى ذَلِكَ دَارٌّ
رِزْقُهُمْ حَسَنٌ عَيْشُهُمْ ثُمَّ يُنْفَخُ فِى الصُّوْرِ فَلاَ يَسْمَعُهُ أَحَدٌإِلاَّ
أَصْغَى لِيتًا وَرَفَعَ لِيتًا قَالَ وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوْطُ حَوْضَ
إِبِلِهِ فَيَصْعَقُ وَيَصْعَقُ النَّاسُ﴾ .... الحديث (رواه مسلم: باب ذكرالدجال)

މާނައީ: ދެން އެއަށްފަހު الله، عيسى بن مريم
ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެންމެ ވައްތަރުވާނީ عروة بن مسعود
އާއެވެ. ދެން عيسى ގެފާނު، އެދައްޖާލު ހޯއްދަވައި ޤަތުލު
ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ހަތް އަހަރު ވަންދެން ދެމީހެއްގެ
ދެމެދުގައި އެއްވެސް عداوة ނެތިކަމުގައި މީސްތަކުން ދިރިއުޅެމުން
ދާނެއެވެ. ދެން شام ކަރައާއި ދިމާއިން ފިނިވައެއް الله
ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގައި އީމާންކަމުގެ ބުރިއެއް ނުވަތަ
ހުރިކަމުގެ ބުރިއެއް ހިމެނޭ [illegible] މީހަކުވެސް
މަރުވެދާނެއެވެ. އެހިނދު ބާކީ އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް
ނަގައިގަންނާނެއެވެ. ފަރުބަދައެއްގެ ތެރެއަށް ވަދެ އޮތަސް ދާނީ

އުފެދޭ ފުރާނަ ހިފައިގަންނަވާ. حديث ގެ ބާވަތް ވިދާޅުވެއެވެ.
ތިމަންނަކަލޭގެފާނު މިވާހަކަ އައްސަވި رَسُولُ الله ﷺ حديث
ކުރައްވާފައެވެ. ދެން ދުނިޔޭގައި ތިބޭނީ މީސްތަކުންގެ ބޮޑުއިން
އެންމެފަހުގައި ނުބައި މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން ނުބައިކަންތަކަށް
އަރައިގަތުމާއި ޝަހުވަތްތަކުގެފަހަތުން ފުއްދުމުގައި ދުނިޔަވީފަސާދަ
އުދުރުން ފަދައިން ބަރަކާތް އަވަސް ވާނެއެވެ. ނުވަތަ އަސްރާފީލް
ފުކުގައި މިނިކާ ޖަނަވާރު ފަދައިން ވާނެއެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް
ނުދަންނާނެއެވެ. މުންކަރެއް މަނާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. ދެން شيطانާ
އެބައިމީހުންނަށް ހާޒިރުވެ ގެންނާނެއެވެ. އަދި ބުނާނެއެވެ. ކަލޭމެން
އިޖާބަދީ ނުދެނީތޯ ހެއްޔެވެ؟ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް ކަލޭ
އަމުރުކުރަނީ ކޮން ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމަށް
އެ شيطانާ އެދިހުންނަން އަމުރުކުރާނެއެވެ. އެދިހުން
އެގޮތުގައިވާއިރު ރިޒްޤު މަތިވެސް ވެގެން ދާނެއެވެ. ދުނިޔާގެ
ދިރިއުޅުން ރަނގަޅު ވެގެންވާނެއެވެ. ދެން ނަފްޚާ ފުމެލުމާ
ހުއްޓެވެ. އެއަޑު އެހި ކޮންމެ މީހަކު ކަރު ބޯނބަލައި އުފުލައި
އެއަޑަށް ކަންފާ އަޑުއަހަނީކަން ކަމަށްވެއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އެންމެ
ފުރަތަމަ އެއަޑު އިވޭނީ ހުންނާނީ އޮޅިގެ ޖަމަލުތަކަށް ފެންދޭ حوضُ
އުވަދާ ދަރާމާ ކުރާނެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އޭނާ
މަރުވެގެން ވެއްޓޭނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުންވެސް މަރުވެދާނެއެވެ.
ދަންނާށެވެ! މިއީ ފުރަތަމަ ނަފްޚާއެވެ. ސިރީއުވެށްމަ الله
ކަނޑައަޅުއްވާ މުއްދަތަކަށްފަހު ދެވަނަ ނަފްޚާ ފުމެލެވޭނެއެވެ.

އެހިނދު އެންމެހައި މީސްތަކުން އަލުން ފުރާނަލިބިގެން ތެދުވެ އިންތިޒާރުގައި ތިބޭނެއެވެ.

ދަންނަވަން، الإمام مسلم ގެ މި ރިވާޔަތުގައި މިވަނީ عيسى عليه السلام ފަރުޖަވާނުގައި ބިމަށް ފައިބައި ވަޑައިގަތުމަށްފަހު ބިމުގައި ހުންނަވާނީ ޖުމްލަކޮށް ހަތް އަހަރު ކަމުގައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަވަހާރަވާނެއެވެ. الإمام أحمد އާއި الإمام أبوداود ގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި ވާގޮތުގައި ބިމުގައި عيسى ގެފާނު ހުންނަވާނީ ޖުމްލަކޮށް ސާޅީސް އަހަރެވެ. ދެން އަވަހާރަވާނެއެވެ. مسلمން އެކަށީގެންވާ ވަގުތަކަން ކަނޑައަޅާ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ މިޙަދީޘް صح رواية އެކެވެ. ޢިލްމުވެރިން މި ދެރިވާޔަތް ޖަމްޢުކުރައްވައި ވިދާޅުވެފައިވަނީ އުޑުންފައިބައި ވަޑައިގަތުމަށްފަހު ބިމުގައި ހުންނަވާނީ ހަތްއަހަރު ކަމުގައި އެކަށީގެން އުޅެން އުފެއްދުމުގެ ކުރިގައި ބިމުގައި ހުންނެވި ޖުމްލަ ތެރެއިން މިހަތް އަހަރު އެއްކުރާ ސާޅީސް އަހަރު ވާކަމުގައެވެ. އެހެނީ مشهور ގޮތުގައި އެކަށީގެން އުޅެން އުފެއްދުންއިރު އެކަށީގެންވާ ޢުމުރުވީ ތިރީސް ތިން އަހަރުވުމެވެ. والله أعلم

يأجوج مأجوج ބަޔައިގެ މީހުން ނިކުތުން:

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقْتَرَبَ ٱلْوَعْدُ

ٱلْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَٰوَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِى
غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾ ﴾ (الإنبياء: ٩٦-٩٧)

މި އާޔަތުގެ މާނައީ: "(96) يَأْجُوجُ مَأْجُوجُ ބަޔަކުގެ
މީހުން ފިއްލި، ހުރިހާ އުސްތަންތަނުން ވައްޓަފައިގެން އަރައިފިނަމަ
އަވަށްވެއްޖެއުމަން ނިކުންނާނެއެވެ. (97) އަދި حق ތެދު وعد
ކައިރިވެއްޖެއެވެ. (قيامة ކައިރިވެއްޖެއެވެ.) ވަކި އެއުރެން ކާފިރުވި މީހުން
ބިރުން ހުރަސްއަޅައިގެން ފަތަފަތަ. (އަދި ބުނާނެއެވެ.) "އޭ
ހިތާމައެވެ އަހަރެމެން ހުރީ ހަމަ ގާފިލުކަމެއްގައެވެ! އަހަރުމެން ހުރިހާ
ހިތާމައެވެ ހިތި، މިކަންތަކާމެދު އަހަރެމެން ގާފިލުވެ ހުރީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން!
ހިތާމައެވެ، އަޅުގަނޑުމެން ޒާލިމުންކަމުގައެވެ." الله وحى ކުރައްވައިފިއެވެ.

﴿ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ ٱلسَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن
دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا۟ يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ
وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰٓ أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا
﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّى فِيهِ رَبِّى خَيْرٌ فَأَعِينُونِى بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾
ءَاتُونِى زُبَرَ ٱلْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ قَالَ ٱنفُخُوا۟ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ
نَارًا قَالَ ءَاتُونِىٓ أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا ٱسْطَٰعُوٓا۟ أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا
ٱسْتَطَٰعُوا۟ لَهُۥ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّى ۖ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُۥ دَكَّآءَ ۖ
وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا ﴿٩٨﴾ ۞ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ
فَجَمَعْنَٰهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَٰفِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ ٱلَّذِينَ كَانَتْ
أَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَن ذِكْرِى وَكَانُوا۟ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ ﴾ (الكهف:
٩٢-١٠١)

މިއާދަރުމަތުގެ ވާނީ:" (92) ދެން އޭނާ އެހެން
މަގަކުން ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. (93) ދެ ފަރުބަދަ ދޭތެރެއަށް އޭނާ
ފޯރައިޖެއްވުމަށް ދާންދެނެވެ. އެތަނުގެ ކައިރިން ބަހަކަށް ބައެއް މީހުން
ފެނުނެވެ. އެއްވެސް ބަހެއް (އެހެންމީހުންގެ ބަސް ދެނެގަތުމަށް)
އެމީހުންނަށް އެނގުމަކާ ގާތްވެސް ނުވެއެވެ. (94) އެމީހުން ބުނެއެވެ.
އޭ ذوالقرنين އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يأجوج مأجوج ބައިގެ
މީހުންނަކީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރަމުން އުޅޭ ބައެކެވެ. ފަހެ، ކަލޭގެފާނު،
ތިމަންމެންނާ އެމީހުންނާ ދެމެދުގައި ހުރަހަކަށް ފާރެއް ހަދައިދެއްވުމަށް
ކަލޭގެފާނަށް ޚަރަދަކަށް ދީ ދެއްވާނަމައެވެ. (95) އޭނާ ބުނެއެވެ.
ތިމަންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެކަމުގައި ތިމަންނަށް ދެއްވާފައިވާ ބާރު
(މިލްކު ދީފައިވާ މުދާ) ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބާރުއެޅުއްވައިގެން
ތިމަންނާއަށް އެހީތެރިވެދޭށެވެ! ތިމަން ތިޔަބައިމީހުންނާ އެބައިމީހުންނާ
ދެމެދު ހުރަހެއް ފާރެއް ހަދާނަމެވެ. (96) ތިމަންނާއަށް ދަގަނޑުގެ
ކޮޅުތައް ގެނެސް ދޭށެވެ! ދެން އެ ދެފަރުބަދަ ދެމެދުގައި
އުސްމިން އެއްވަރުވި ހިނދު އޭނާ ބުނެއެވެ. އެ ދަގަނޑުގައި ފުމެލާށެވެ
(އަލިފާން ފަދައިން ދަންދަން ތިޔަބައިމީހުން (ގިރާ މަނިކުން)
ގެނެސްދޭށެވެ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ވިރުވާލާ ރަތްތަށިލޯ އޭގެ މައްޗަށް
އޮއްސާލުމަށް ތިމަންނާއަށް ގެނެސްދޭށެވެ! (97) ފަހެ، އެހަރުކޮށް
މަތިން އެމީހުންނަކަށް އަރައިގަތުމަކަށް ކުޅެދިފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއަށް
ވަޅުކޮށްލުމަށްވެސް އެމީހުންނަކަށް ކުޅެދިފައެއް ނުވެއެވެ. (98)
އޭނާ ބުނެއެވެ. މިއީ، ތިމަންގެވެރި ރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތްފުޅުން
ލިބުނުކަމެކެވެ. ފަހެ، ތިމަންގެވެރި ރަސްކަލާނގެ ވަޢުދުފުޅުގެ ވަގުތު
އައިސްފިނަމަ، އެފާރު ކުނިކުނިކޮށްލާނެ ނިމިދާނީ ހުއްޓެވެ.

އަދި ތިމަންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ވަޢުދުފުޅު ޙައްޤު ތެދުކަމުގައި ވެއެވެ. (99) އެދުވަހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔެއްގެ މައްޗަށް އުތުރިއަރާގޮތަށް ދޫކޮށްލައްވާ ހުށީމެވެ. އަދި ސޫރަފިލި ފުމެލެވޭ ހުއްޓެވެ. ފަހެ، އެހާރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން އެންމެން އެއްތަނަކަށް އެއްކުރައްވާ ހުށީމެވެ. (100) އަދި އެދުވަހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކާފިރުންނަށް ޖަހަންނަމު ނަރަކަ ހުށަހަޅުއްވުމަކުން ހުށަހަޅުއްވާ ހުށީމެވެ. (101) އެބައިމީހުންނަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޛިކުރުފުޅާއި ދުރުވާން ޕަރުދާގައި، އެމީހުންގެ ލޯތައް ފަރުދާވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި އަޑުއަހާން އަޑުއަހުމަކަށްވެސް އެބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނަވެގެނެއް ނުވެއެވެ."

ذوالقرنين ބޭއްވި ދަގަނޑު ފާރުގެ ހުރަހަކީ ދެފަރުބަދަ ދެމެދުގައި ބޭއްވި ހުރަހަކަށެވެ. މިހުރަސް ހުރިތަރުކީބު މިއާރަކީ ކަނޑުއާއިގެން އެނގިގެން ނުވެއެވެ. ކޮޅުވުއައްލައިގެ ޤިޔާމަތް ގާތްވުމުން، އެހުރަސް ކަނޑުކަނޑުވެގެން ހިނގައިދާ ހުއްޓެވެ. ދެން يأجوج مأجوج ބާގައި މީހުން ނިކުންނަ ހުއްޓެވެ. އެއީ ޤިޔާމަތް ގާތްވުމުގެ ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން ޢަލާމާތެކެވެ. ތަފްސީރުތަކުންވެސް ފަހުޒަމާނުގައި ނިކުންނަ މީހުން ފަދައިން يأجوج مأجوج ބާގައި މީހުންނަކީވެސް، ފަހު ޒަމާނުގައި ނިކުންނަ ބައިގަނޑެކެވެ. ހިޖްރައިން ހަތްވަނަ ގަރުނުގައި ފާޅުވެގެން، ދުނިޔޭގެ އެތަން މިތަން ފަސާދަކޮށް އުޅުނު ތަތާރީންނަކީ يأجوج مأجوج ބާގައި މީހުންނެއް ނޫނެވެ. މިޒަމާނާއި ބައިގަނޑު އަދިއެއް ނިކުމެފައެވެ. އެބައިމީހުން ނިކުންނާނީ عيسى عليه السلام ފައިބައި ވަޑައިގަތުމުން ވެގެނެވެ.

ކަދި އެސަޙާބީގެފާނު ދަރުޖާތު ގޮތުގެ ކުރެއްވުމަށް ވަރުގަދަވެ. އެބައިމީހުން
ހާސިލުވީ މަރުވުމުން ދާނީ އެސަޙާބީގެފާނު ﷲ އަށް دعاء ކުރުމު
ސަބަބުން ވަރުގަދަވެ.

يأجوج مأجوج އަކީ ދަޖާލު ހެޔޮ ބައެއްކަމެވެ. އަދި
ދުނިޔެ ދިރުއްވީ ބައިމީހުން ބުނެއެވެ. ބަޔަކަށް ބައެއްކަން ދެއްކެވެ.
އެބައިމީހުން ކިޔަމަން ކުރުމަށް އެއްބަސް ބައިކަން ކުރެވުނު
ގެންދާނެ ކަމުގެ ނުބުނެވެ. ދުނިޔޭގައި صحّ حديث ން ثابت ވާ
ކަންކަމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދިރުމާއި ދިރުމަށް ކުރުވުމުގެ ބޮޑުކަމަށް
ދެކޭ ވާހަކަ ބުނުމަށް صحّ ވެސް އެކަމުގެ ތިރީގައި ދަނެވެ
ދެކޭ ބައްޔެވެ.

يأجوج مأجوج ގެ ކަޙަބަރު ދެއްކުންތަކަކީ، صحّ
حديث ން ثابت ވެއެވެ. މިކަމަކީ، شيخ الإسلام عبدالله فهمي
:يدى ދެއްވި ނަސޭހަތް خلاصة ކުރެވުމެވެ.

"މިޒަމާނު ސަޤާފަތާއި އާ يأجوج مأجوج
دفاع އާއި ނަފާކަމާ ގުޅުމާއި އަޒުމު
ނަފްސާނީ ދިރުމާ ދުނިޔޭގެ ބަލިކަށި
ކަމުން ވުޖޫދު ދިރުމާއި ދެކެން

މިޤައުމުގެ ޢަދަދުން ބައިމީ ބަނދުމާއި
ހިތް އެއްވެ ކަމުގެ ވަށަފާނަ

ބަލާފިރިކަލެއް ބޭފުޅުންނާން ފެނިލާ
ސަލާމަތް ނުވާނެކަމާ ދެނީ ޔޫސުފް

ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށްވެ ތަފްޞީލު އެއްގޮތުން (ނަބިއްޔާ ޝީތުގެ ދުން)
سبيل އެއް ކަބަޔަކު ހިނގާން ދަތުރުވާން
މިކަން ފެއްސެވުމާ ނިކަމެ އެއްގެންގޮސް
ނިކަން އަސަރުގަދަވެ دعاء އެއް ކުރާށް

މުއްސަނދިގެ އެއްގެން އެކަހެ އެއްލާ
ހިތުއްވާ دعاء ފުރަތަ އާދެން ހިތާން
ޖަނާބިއްސަލާމް ތުރުހާމު ނުރުފާލުދީ
އާހުރުން އެޖުޖުން އެހި ގަމުވާދުން

މިބައިވަރު ފެނިލާ އެހި ފުރަވެގެން ދާން
ހިތްހިބަ ވަޒަބިނަކުއް ފޮރުދާން
ތަކުއްކަން މިފުލުވަން دعاء އެއް ކުރިމާ
ތަކުއް ދަނިއާއިސް ބޭރު މިއުރުން ކުރާން

ގަނޑުދަރެ ގުރުން ފުރާފުރުން އެނގިވިފައިވާ
ކަނޑުން ބޭރުގަނޑުގެ މިއެންމެން އަޅާން
ދެއްއް މާކަބޮޑުވެސް ތަކުއް އެކަށުގަނވެ
ފެއްވުރު ހާއިސް ވިން މި طاهر ކުރާން

ކަލުން އެންމެ އުއްމަތުގެ ހިތްހަމަ ޖެހޭނޭން
އަލުންވެސް އަމާންކަން އެބި عامّ ވާނެ

މިތާ ހުންނަވާއިރު ދެ عيسى بن مريم
ހިތާ ހަރިތަކަން ވިދި އަތާވެއް ދިޔާނެ"

يأجوج مأجوج ތަޅައިގެ މީހުންނާ ބެހޭގޮތުން رسول
الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘުން ثابت ވާ ބަޔާންތަކުގެ ތެރޭގައި
ތިރީގައި މިވާ ބަޔާން ހިމެނެއެވެ. މިއީ النَّوَّاسُ بْنُ سَمْعَانُ ގެ
ޙަދީޘުން صَحَّ سَنَدُ ން الإمام مسلم ރިވާޔަތްކޮށްފައިވާ ދިގު
ބަޔާންގެ ބައެކެވެ.

﴿فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يُدْرِكَهُ بِبَابِ لُدٍّ فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يَأْتِي
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ قَوْمٌ قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّهُ مِنْهُ فَيَمْسَحُ عَنْ
وُجُوهِهِمْ وَيُحَدِّثُهُمْ بِدَرَجَاتِهِمْ فِي الْجَنَّةِ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَالِكَ إِذْ
أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُ عِبَادًا لِي لاَيَدَانِ لأَحَدٍ
بِقِتَالِهِمْ فَحَرِّزْ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ
وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ
فَيَشْرَبُونَ مَافِيهَا وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ
وَيُحْصَرُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ

لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِيْنَارٍ لِأَحَدِكُمُ الْيَوْمَ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللّٰهِ عِيْسَى وَأَصْحَابُهُ فَيُرْسِلُ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُوْنَ فَرْسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللّٰهِ عِيْسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الأَرْضِ فَلاَيَجِدُونَ فِي الأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلاَّمَلأَهُ زَهَمُهُمْ وَنَتَنُهُمْ فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللّٰهِ عِيْسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللّٰهِ فَيُرْسِلُ اللّٰهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللّٰهُ مَطَرًا لاَيَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلاَوَبَرٍ فَيَغْسِلُ الأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالزَّلَفَةِ.." الْحَدِيْث﴾ މާނައީ: "ދެން عيسى ގެފާނު އެ ތަޟައްރުޢު ކުރައްވާނެއެވެ. އަސްޙާބުބޭކަލުން ތަޟައްރުޢު ކުރިވަޑައި ގަންނަވާނީ (بيت المقدس ގެ ކައިރިގައި އޮންނަ ޠޫރު ފަރުބަދަ ކަމުގައިވާ) ޠޫރުގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ ފަރުބަދައިގެ ތެރެއިން ކައިރިޔަށްވެއެވެ. އެއަށްފަހު އަސްޙާބުބޭކަލުން އެތަޟައްރުޢު ގޮތުން ކުރައްވާނެއެވެ. ތަޟައްރުޢުގެ ސަބަބުން الله ތަޢާލާ ޔައުޖޫޖު މައުޖޫޖުގެ ދިރުން އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ އަރިހަށް އައުންނާނެއެވެ. އަސްޙާބުބޭކަލުން (ޔައުޖޫޖު މައުޖޫޖުގެ ގޮސްނެއް ގޮސް) އެފަނިދިރުންގެ ދުވަސްތަކުގައި އަސްޙާބު ބިރުސްފެނުއެވެ. އަދި ސޫރަތްގަނޑުގައި އެފަނިދިރުންނަން ހުރި ދޮރުތަކުގައި ތަޟައްރުޢުކުރި އެފަނިދިރުންނާ ވާހަކަފުޅު ތަޟައްރުޢުވާނެއެވެ. ދިގުދުވަހު އަސްޙާބުބޭކަލުން އެކުއްލިވަޑައިގަތް عيسى ގެފާނަށް الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަނަމަވެރިން ރިވަން اللهގެ އަޅުތަކުންގެ ބޮޑުމީހާ ބަޔަކު ރިވަން الله ނުވަތަ ފިތުރެވެ. އެފަނިދިރުންނާ ހަމަޖެހުމަ ކުޅަދާނަކަން އެއްވެސް

ދިހަކަށް ކުޑަކުރުވެގެން ނުވާނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ތިމަންކަލާނގެ
އަޅުތަކުން طور ފަރުބަދައަށް ގެންދަވައި އެބައިމީހުން ހިމާޔަތް
ކުރައްވާށެވެ! ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ الله، يأجوج مأجوج
ބާވައި މީހުން ދޫކޮށްލައްވާނެއެވެ. ފުރިގެންދާނެއެވެ. އެބައިމީހުން
އުސް ތަންތަނުން، ހުރިހައި ތަނަކުން ނިކުމެގެން ހަލުވިކަމާއެކު
އަންނާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ އަންނަ
ބައިގަނޑު طَبَرِيَّةَ ގެ ފެންގަނޑު ކައިރިން ދަތުރުން އެފެންގަނޑުގައި
ހުރިހާ ފެނެއް ބޮއިގެން ހުސްކޮށްލާނެއެވެ. ފަހުން އަންނަ
ބައިގަނޑު ބުނާނެއެވެ. މިއީ އެއް ދުވަހަކު ފެން ހުރި ކަމަށް ފެން
ހުރިތަނެކެވެ. ދެންފަހެ، الله ގެ ނަބިއްޔާ، عيسى ގެފާނާއި
އެކުވެރިންގެ އަރިހުގައި ވާގި ބައްލަ އެތަންގައި حِصَارُ ކުރެވިގެން
ތިއްބަވާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ތިބިއިރު، އެމީހުންގެ ތެރެއިން
އެކަކަށް ގެރިއެއްގެ ބޮލު މިއަދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
އެކަކަށް ސަތޭކަ ދީނާރަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވާ އެއްޗަކަށް ވާނެއެވެ.
ދެން الله ގެ نبيّا عيسى ގެފާނާއި އެކުވެރިންގެ އަރިހުގައިވާ
މީސްތަކުން الله އަށް ދުޢާކުރައްވައި ސަލާމަތުކަމަށް އެދި
ދަންނަވާނެއެވެ. އޭރުން، الله، يأجوج مأجوج ބާވައި މީހުންގެ
ކަރުކަށިން ނަގަފާއި ގެރިބަކަރީގެ ނަރުތަކުގައި އަރާފައިވާ ފަނިއެއް
ކަރުގައި އެރިން ކަނޑު މީހެއްގެ ކަނދުރާގައި އޭ ފަނިއެއް
އަރާނެއެވެ. ދެން އެއް ނަފްސެއް ފަދައިން يأجوج مأجوج ބާވައި
މީހުން އެންމެން އެކުއެކީގައި މަރުވެގެން ދާނެއެވެ.

ދެން އެއަންގަވަނީ، اللهُގެ نبيّا عيسى ގެފާނަށް،
އަޅުގަނޑުމެންގެ އަޅުންގައި ބައެއް ނިކުންނަވާނެ (طُورُ ފަރުބަދަމަތީގެ
މަތިން) ބިމަށް ފައިބައިވަޑައި ގަންނަވާނެއެވެ. ދެން يأجوج
مأجوج ބައި މީހުންގެ ތަކެތިވީއާ ހަމަވާގޮތަށް ... ދިޔަވަނާ
ކަނޑުން ސަލާމަތް ވެގެންވާ ކައިވެނިގެ މިންވަރުވެސް ބިންމަތިން
އެބައިމީހުން ދަނެވޭތޯ ނުގެންނަވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން اللهُގެ نبيّا
عيسى ގެފާނައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަޟްރަތުގައި ދިސްތަކުން الله
އަށް ސަލާމަތް އެދި ދުޢާ ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން ޔަމަނުގެ
ކަނޑުތަކާ ކަރުދިގެ ދުނިޔޭކުން الله ފުރުއްވާނެއެވެ. ދެން
އެދުނިޔެ އެބައިމީހުންގެ ކަނޑުވެރިވާ ހަރުކަށް އެފުރައިގެން ގެންގޮސް
الله އެދިވަޑައިގެން ހުރިކަށް އުފާވާނެއެވެ. ދެން الله ވާރޭ
ވެއްސަވާނެއެވެ. މިވާރޭން ނުވަތަ އެހެން ގެދޮރު
ނުހުންނާނެއެވެ. މިވާރޭން ބިންމަތި ދޮވެލާ ސާފު ބައިތާއެއް
ފަދައިން ނުވަތަ ސާފު ބިއްލޫރިކަނޑެއް ފަދައިން ބިންގަނޑު
ހަދާނެއެވެ.

ބޮޑު ޢަލާމަތް ގެންބިދޭގޮތް: قيامة ދުވަހުގެ
ބޮޑެތި علامات ދިހަގެ ޢަދަދުގައި ދިން ގެންބުނެ ގޮތުން ثابت
ވެއެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ފުޤަހާއުން ގެންބުނެ ގޮތުގައި، ޙަދީޘްގެ
ފުޤަހާއުން ގެންބުނެ ގޮތުގައި، ޚަބަރު ކަމަށްވާ ގެންބުނެ
ގޮތުގައެވެ. الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَةُ بْنُ أَسِيْدُ ގެ ރިވާޔަތުން الإمام

مسلم ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި މިވާހަކަ ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައި
ވެއެވެ. މި حديث އާއި އެކީ މާނަ އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. މިއީ
قيامة ދުވަހުގެ ބޮޑެތި علامات ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ.

ބިމުގައި ދިރިއުޅުއްވުން ދާއިރު ބަޔަކު މީހުންގެ ތެރޭގައި
فاحش ކަންތައް عامّ ވެއްޖެއްޔާ އެބަޔަކު ބިމުތެރެއަށް ގެންބޮވައި
ގެންދާނެއެވެ. މިފަދަ ހުރުމުން އެއްބަޔަކު ވަނީ ވެރިންނެވެ. މިކަމަކީ
حديث ން ثابت ވާ ކަމެކެވެ. އެބަޔަކުގެ ތެރޭގައި ހުއްޓާ މީހުން
ތިބި ކަމުގައި ވިދާޅުވެފައެވެ.

قيامةގެ ބޮޑެތި ދިހަ علامات ތަކުގެ ތެރެއިން
އެއްވަނަ علامات އަކީ އަދި މިހާތަނަށް ނުފެނިފައި ވާ
ދިން ގަންބޮޑުވައި ގަބުލުވިފަސް އަދި ނުފެނުނުއެވެ. މިހާތަނަށް
ނުފެނިފަރިއީ قيامةދުވުހުގެ ކުރި علامات ތަކުގެ ތެރެއިން
ބައެއް ކަންތައްތަކެވެ. އެހެންކަމުން މިހާތަނަށް ބައެއް ތަންތާނގައި
ނުފެނިފައިވާ ބައެއް ގަންބޮޑުވައި ގަބުލުވިޔަ ޒަމާނުގެ ކުރި ޔަޢުމާލު
ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. قيامة ދުވަހުގެ ބޮޑެތި علاماتތަކުގެ
ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދިޔަގަންބޮޑުވައި ގަބުލުވުން ދަންނަށް! މިއީ
ޔަހޫދިކަރާއި، އިނގިރޭސިންގެ ހުކުމްގެ ނުހަނު ގިނަ ތަންތަނުގައި
ނުހަނު ޔާނުގެވެސް ދަރާ ބޮޑެތި ގަންބޮޑުވައި ގަބުލު ތަކެވެ.

ދުންގަނޑެއް ފާޅުވުން: ދުންގަނޑެއް ފާޅުވުމަކީވެސް ޤިޔާމަތުގެ ބޮޑެތި علاماتތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. اللهގެ وحي ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ.

﴿ فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ ﴾ (سورة الدخان: ١٠-١٢)

މިއާޔަތްތަކުގެ މާނައީ: "(10) ފަހެ، ފާޅުވެގެންވާ ދުމަކާއިގެން އުޑު އަންނަނިވި ދުވަހަށް އިންތިޒާރު ކުރާށެވެ. (11) ދުންގަނޑު މީސްތަކުން ފޮރުވާލާނެއެވެ. (އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.) މިއީ ވޭންދެނިވި عذابއެކެވެ. (12) އަޅަމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެވެ! އަޅަމެންގެ ކިބައިން عذاب ފިލުއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެން އީމާން ހިފީމުއެވެ."

މިދުންގަނޑާއި ގުޅޭ ދެގޮތަކަށް ބުނެވެއެވެ. އެއްގޮތަކީ މިދުންގަނޑަކީ ރަސޫލު ޒަމާނުގައި ފާޅުވެފައިވާ ދުންގަނޑެއް ކަމުގައިވުމެވެ.

قريش ބަންޑައިގެ މީހުން އީމާން ނުވުމުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް رسول الله صلّى الله عليه وسلم، دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އެއަހަރު ޤުރައިޝް ބަންޑައިގެ މީހުންނަށް ނުހަނު ބޮޑު ބަނޑުހައިހޫނުގެ ދުވަސްތަކެއް ކުރިމަތިވިއެވެ. އެދުވަސްވަރު އުޑަށް ބަލާފާ ދުރުން އެބައިމީހުންނަށް ދުންގަނޑެއް ފަދައިން ފެންނަ ކަމުގައިވިއެވެ. އަނެއްގޮތަކީ މިދުންގަނޑަކީ قيامةގެ ބޮޑެތި علاماتތަކުގެ ތެރެއިން

علامات އެއްކަލާއި، މިދުންގަނޑު އަދި ފާޅުވުމާއި ނުވުމެވެ.
راجح ގޮތަކީ މިއީއެވެ. ބައެއް ޢާލިމުން މިދެގޮތް جمع ކުރައްވައެވެ.
އަދި އެއީ ދެ ދުންގަނޑެއް ކަމުގައި ޢާލިމުން ބައްލަވައެވެ.
މިގޮތުގައިން އެއް ދުންގަނޑު ވަނީ ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އަނެއް ދުންގަނޑު
ފާޅުވާނީ قيامةދުވަހުގެ ބޮޑެތި علامة ތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. ފާޅުވާ
ދުންގަނޑަކީ ގަދަ ވަސްހުރި ދުންގަނޑެކެވެ. މީހުން ދުން ދުންގަނޑެވެ.
ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ބޮޑެތި ނިޝާނުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދުންގަނޑަކީ އެއީ
ބޮޑުދުވަސް ފެންނާނެ ދުންގަނޑެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަށައަޅައިދެއް
ވާނީ މިދުންގަނޑުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދިލައްވާށެވެ. ނަފްސު ބައިވެރިވާނެއެވެ.
ހިލޭނުގެ ޢަމަލުގެ ސަވާބުތަކުން ދުރުކޮށް ވަކި ނުކުންނާނެއެވެ.
ބަޔާންކޮށްދެ ގޮތުންނެވެ.

ނުގަނޑު ފެނުމުން އިނގިރޭސި: ނުގަނޑު ފެނުމުން
އިނގިރޭސި ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ބޮޑެތި ނިޝާނުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ
ކަމެކެވެ. ވަރަށް ވަރަށް الله ވަހިކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ يَأۡتِيَ رَبُّكَ أَوۡ
يَأۡتِيَ بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَۗ يَوۡمَ يَأۡتِي بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفۡسًا إِيمَٰنُهَا لَمۡ
تَكُنۡ ءَامَنَتۡ مِن قَبۡلُ أَوۡ كَسَبَتۡ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيۡرٗاۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓاْ إِنَّا
مُنتَظِرُونَ ١٥٨﴾ (الأنعام: ١٥٨)

މި އާޔަތުގެ މާނައީ: އެމީހުންގެ ގާތަށް ملائكةން
ވަޑައިގަތުމުން ފިޔަވައި ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ

عذاب އައުމަށް ދެނުވީ ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް އާދެވޭ އައުމަށް ދެނުވީ، އެބައިމީހުން އިންތިޒާރުކުރަނީ ގެއްލޭތޯ؟ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ބައެއް އާޔަތް (يعني: قيامةގެ علاماتތައް) އަންނަދުވަހު، އޭގެކުރިން إيمانވެފައި ނުވާނަމަ، ނުވަތަ إيمان ގެ ހެޔޮޢަމަލުތަކެއް ކޮށްފައި ނުވާނަމަ އެއްވެސް نفسއަކަށް އެ نفسއެއްގެ إيمانއަކުން މަންފާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން އިންތިޒާރު ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންވެސް އިންތިޒާރު ކުރާނީމެވެ."

ހަމަކަށަވަރުން މިއާޔަތުގައި މިވާ علاماتތަކުގެ މުރާދަކީ ހުޅަނގުން ހިރުއެރުން ކަމުގައި صحّ حديثތަކުން ބަޔާންވެއެވެ. މިއީ تفسيرعلم ވެރިންގެ ތެރެއިން ގިނަ علم ވެރިންގެ ބަސްފުޅުވެސް މެއެވެ. (ބައްލަވާ! تفسير الطبرى، تفسير ابن كثير، تفسير القرطبى) "عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لاَتَقُوْمُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ فَرَءَاهَا النَّاسُ ءَامَنُوا أَجْمَعُونَ فَذَالِكَ حِيْنَ لاَيَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْكَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا (رواه البخارى: كتاب الرقاق، رواه مسلم: كتاب الإيمان باب الزمن الذى لايقبل فيه الإيمان.) މި حديث ގެ މާނައީ: الله ރުއްސުންފުޅުވި أبوهريرة ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبى

صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުޅަނގުގެ ފަރާތުން
އިރުއަރައިފުމަށް ފަހުން قيامةއެއް ގާއިމުވެއް ނުވާނެއެވެ. ދެން
ހުޅަނގުފަރާތުން އިރުއަރައިފުމުން މީސްތަކުން އެންމެން ދެކިފައި
އެންމެހައި މީސްތަކުން إيمان ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެދުވަހަކީ،
އޭގެކުރިން إيمان ވެފައި ނުވާނަމަ، ނުވަތަ إيمانގެ ހެޔޮ عمل ކޮށްފައި
ނުވާނަމަ އެއްވެސް نفسއަކަށް އެ نفس އެއްގެ إيمان ކަމެއް
މަންފާއެއް ކޮށް ނުދޭނެއެވެ.

ބިމުދާއްބާ ނިކުތުން: قيامة ވުމުގެ ކުރީގެ

علاماتތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ ބިމުދާއްބާ ނިކުތުމެވެ.
اللهގެ މަތިވެރި ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ.

﴿ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾ (النمل: ٨٢)

މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ: "އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ޢަޛާބުގެ ބަސްފުޅު ޙައްޤު ވެއްޖެނަމަ، ބިމުން ޖަނަވާރެއްގެ
އެމީހުންނަށްޓަކައި ބިމުދާއްބައެއް ނެރުއްވާ ހިނދެވެ. އޭރު
އެބައިމީހުންނާ ވާހަކަދައްކަމުން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އިންސާނުން އަހަރެމެންގެ އާޔަތްތަކަށް ޔަޤީން ނުކުރާ ބައެއް ކަމުގައި
މީސްތަކުން ވިއެވެ."

ބިމުދާއްބާ ނިކުތުމުގެ ވާހަކަ މިމަތިވެރި އާޔަތުން
ސާބިތުވެއެވެ. އަދި ބިމުދާއްބާ ނިކުންނާނީ މީސްތަކުން ހާސްވެފައެވެ،

اللهُގެ އަމުރުފުޅުތައް ދޫކޮށް، މާތްވެގެންވާ إسلام دين ބަދަލުކުރާ ހިނދުގައި ކަންފެށޭ މިއާދަމުން ސާބިތުވެއެވެ. އެހިނދު، ބިދުޢަތަ ނުހުރެ އެކަމާމެދު މިސްކީނުންނާ ވާހަކަ ދައްކާނެކަންފެށޭ މިއާދަމުން ސާބިތުވެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް عذابގެ ބަސްފުޅު حقّވެއްޖެ އެބައިމީހުން اللهُއަށް އުބުދުގެ ސަބަބުންނެވި، اللهُގެ އާޔަތްތަކުން އެބައިމީހުން އެއްކިބާވެ ގޮތުގެ ސަބަބުންނެވި، އެއާޔަތްތަކާ އެއްގޮތަށް ހުކުމް ނުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި نصيحة ނު ވައިދާއަށް ނުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވި، ހަދާނުކުރާ ދިނުމުގައިވެސް ތެދުމަގަން އެންގެ ޙަޤީޤަތުން އެއްކިބާ ވެގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެހިނދު ދައްބައެއްނުކުރު މިސްކީނުންނާ ވާހަކަ ދައްކަނިވެ. ދައްބައަށް އާދައިގެ ގޮތުން ބަލާއިރު ވާހަކަދައްކާ އެއްކޮޅަށް ވުމާވެސް އެކަމެއް. އެހެންކަމުން ދައްބައެއް ނުކުރު މިސްކީނުންނާ ވާހަކަ ދައްކަމުގައި އާދައާދިޔާރު ކަމުކަމެވެ. އަދި اللهُ ކަލޭދުންވަންތަކަމުގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން އާޔަތެއްކަމާމެދު ޝައްކެއްނެތްކަމެވެ.

اللهُ ރަޟިޔަﷲ عنهُ عبدالله بن مسعود ވިދާޅުވާ ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް عذابގެ ބަސްފުޅު حقّވެއްޖެ علمވެރިން އަވަހާރަވެ ދިޔުމުންނެވި، علم ފިލައިދިއުމުންނެވި، ޙިފްޒު قرآن އުފުއްލެވުމުންނެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. قرآن އުފުއްލެވުމުގެ މާނައަކީ ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން قرآن ކިޔަވާށެވެ! (ނޯޓް: قرآن އުފުއްލެވުމުގެ ވާހަކަ މިގޮތުގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.)

"ސުލޫކުގެ رياض އަދި خريف އެއް އަހަރެއްގެން،
علوم ގެ نَهَرُ ދަށް   އެކުގައި   ހިނގާނެ
އެކުގައި ހިތާމައިރު ފަސްކުރަން ފުރެވިގެންދާނެ
އެކުއިރިވި ފުރާއްޗަން އެކު އުފުލިދާނެ

شهادة ހަނދާންނެތި ޖަވާނުގެ މިއްލާގެން
جهالَةُ ގެ ބޮޑަށްގަދީގައި   ފެނާނެ
ديانة ގެ އަދުދާނަހަށްދޭތެ ޑޮބިލާ
قيامة ގެ ނަންފެށް ހަނދާނުން ކިޔާނެ"

(عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلاَثٌ إِذَاخَرَجْنَ لاَيَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوكَسَبَتْ فِى إِيْمَانِهَا خَيْرًا: طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَالدَّجَّالُ وَدَابَّةُ الأَرْضِ (رواه مسلم، كتاب الإيمان، باب الزمن الذى لا يقبل فيه الايمان مع شرح النووى)

މި حديث ގެ މާނައަކީ: الله ތަޢާލާގެ ރަސޫލާ أَبُوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން الإمام مسلم ރިވާކުރައްވާފައިވޭ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވޭ. ތިންކަމެއް ފެނިގެންދާނެ، ތަޤުބާލްނުކުރެވޭ ނުވާނަމަ، ނުވަތަ އީމާންވެ ދުވާ عمل ކަންތައްނުވާނަމަ، އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އެކަށްސަރެއް

އީމާނުކަން ފަހިވެދާނެ ނުކުންނާނެއެވެ. އެއީ، ހެވަނުގެ ވަރާތުން
އިޙްސާނާއި، ދަރުބާރު އަޙްމަދާއި، ބިދުޢަތަކީ ނިކަމެތިއެވެ.

ބިދުޢަތަކީ ނުކުންނަ ތަނަކުގައި އިސްލާމުގައި ހުރެއެވެ.

ބިދުޢަތަކީ ނުކުންނާނީ މީހުންނަށް މަގުދައްކާ ކަމަށް ރިވާވެއެވެ

ވެއެވެ. (مجمع الزوائد). ބިދުޢަތަކީ ނުކުންނާނީ ތަނަކުގައި ހުރި

ރިވާޔަތްތަކުގެ خلاصة އަކީ ބިދުޢަތަކީ ނުކުންނާނީ މަގުދައްކާ

ކަމުގައިވާ ކަމެކެވެ.

ދަންނަވާ، މި މަސްއަލާގައި އިމާންވުން ވާޖިބުވާނެތީ

ހަމަކަށަވަރުން އަޙްމަދު ޞައްލަﷲ، ފަދަ ޢާލިމުގައި ބިދުޢަތަ

ނިޔަތްތަކުގެ، މިދުނިޔެ ތަނަކީ ދަރުސްކަމާއި

މިކަންކަމެވެ. އެއީ އުޚުރަވީ ﷲގެ އަހަރެމެން ދީނުގެ

ސަލާމަތް އުޚުރަވީ ގަނޑުވަރު عذاب حق ވެއްޖެކަމުގެ މަރުޙަލާ

އަހަރެން ދަރިވަރުންނަށް ވަނީ ބިދުޢަތަ ނުކުތުމަށް މިސްކީނުންނަށް އެކަން

އަނގައިދެއެވެ. އަދި އާދަކާދަ ދުވަސްއިސްލާމިވެރި ކަމުގައި قيامة ދުވަހު

ނުހަނު ގާތްވާން ކަންވާމެ މިސްކީނުންނަށް އަނގައިދެވެއެވެ. މިދުނިޔެ

ނުކުތުމުގެ ކުރިއަށް އުޚުރަވީއިން ﷲއަށް އިމާންވުން މިސްކީނުން

ނުކުންނަމެވެ. އަދި އާޚިރަތް ދުވަހުގެ އިމާންވުން މިދެ ކަމެއް

ނުކުންނަމެވެ. އެހެންކަމުން އެހެނިހެން އުޚުރަވީ އިމާންވުމުގެ

އެ އީމާނުކަން ފަހިވާނެ ނުކުންނާނީ އަޙްމަދު ޞައްލަﷲ ބަރަކާތް

ކުރެއްވިއެވެ.

ބިދުޢަތަކީ ނުކުންނާނީ ޢާދަކުރެވުން އިސްލާމީ ދީން

ޢަމަލުކުރެވޭނެ. މިސްކީނުން ﷲގެ އަހަރެމެން ދީނުގެ

ޖަހަންނަމުގައެވެ. ބިރުދައްކަ ނުކުތު ނިސްބަތުންނާ ވާހަކަތައްކަމަކީ
شرعى دليل ތަކުން ثابت ވާކަމެއްތޯ. ބިރުދައްކަ ނުކުތުގެ
ވާހަކައާއި، ތަޢުރީފު ހުށަހެޅުއްވުމުގެ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން ބައެއް
ކަންތައް ބަޔާންކުރައްވައި ރަޙީމު ވަންތަ الله ބާވައިލައްވާ وحى
ބަސްފުޅުގެ މާނައިގައި ވެއްޖެ. " (82) އެބައިމީހުންގެ ދައްކަން
عذاب ގެ ބަސްފުޅު حق ވާހިނދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
އެމީހުންނަށްޓަކައި ބިރުން ދައްކަވައި ނުވާތީ ހުރިއެވެ. އެހީ
އެބައިމީހުންނާ ވާހަކަ ދައްކަވުން ބޭނުންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންނުވާ ބަޔަކު ކަލުކައި ނިސްބަތުން
ވީއެވެ. (83) ކޮންމެ އުއްމަތްތަކުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް
ދޮގުކުރިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްކުރައްވާ
ވަކިކޮށް ފޮނުއްވާ ދުވަސް ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ފަހެ އެބައިމީހުން
ބައިބައިކޮށް ބެހިތިއްބަވުން ގެންދަވާނެއެވެ. (84) އަދި اللهގެ
ޙަޟްރަތަށް އެބައިމީހުން ހާޒިރުވެއްޖައުމުން ދަންނަވާނެވެ. އެހިނދު
އެކަލާނގެ ވިދާޅުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއާބެ ގިނަތަކެއް
ތިޔަވަޒީރުން ބޮޑު ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް
ދޮގުކުރީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުން ކުރަމުން ގެންދިޔައީ
ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ (85) އަދި އެބައިމީހުންގެ ދައްކަން
ކަނޑައެޅިފައިވާ عذاب ޙައްޤުވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން
އަނިޔާވެރިވި ކަމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަކަށް އެއްވެސް
އެއްޗެއް ވާހަކައެއް ނުދެއްކިދާނެއެވެ. (86) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ ރޭގަނޑު ލައްވާފައިވަނީ އެތަނުގައި އެބައިމީހުން

ހަމަހިމޭންކަމާއި އަރާމު ލިބިދިނުމަށާއި އަދި ދުވާލު ޙަރަކާތްތެރިވުމަށް ވަސީލަތެއްކަމަށް އުފެދުނުކަމާއި ތަންތަން ފެނުނަ ގޮތުގައިކަން އަޑުއިވުނު ނުދެއްތޯ؟ ހަމަކަނޑައެޅިގެން އިބްރާހީމް ޢަލައިހިއްސަލާމް ކަލޭގެފާނަށްވެސް ބުނެދިނެވެ. (87) ތިބާމެން ފުށްފަރާތަށް ދުރުވެ ހުރުމުގެ ކުރާނުންއެވެ! އަހަރެމެން، ވެއްޖެ، ރަސޫލު الله ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ފޮނުވުނު ބަޔަކީ ސަލާމަތީ ބަރަކާތް ލިބުނު ސިފަ ހުރި ބައެކެވެ. އަދި އެހެން ދުނިޔެ ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ حال ގައި އެކަލާނގެ حضرة އަށް އަރުވާށެވެ. (88) އަދި ފަރުވާތެރިވާށެ! ކަލޭ ދުނިޔޭގެ. އެމަނިކު ވިޔަފާރި ކުރަމުންދާ ކުރަމުންދާ حال، ކަލޭ ހިތްހަމަ ހުރި އެމަނިކު ހަރުގައި ޝުކުރުކުރަށް. އެއީ الله ގެ ކުރުމުގެތެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާ ތަކެތީގެ ފިލުވިއަރާހުން ހެއްދެވި މަސައްކަތްކުރާށެވެ. ހަމަކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެ ދީނުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާ ދުރުވާ ކުރުމާގެ ތަރައްގީއަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. (89) ކުރަނިވެރިވެ ގެނެސް އަމަލުތައް ހިނގާ ބައެއްގެ ތަފްސީރު!

ވެއްޖެ އެހީތެރިވެ އެހެންމީހުން ކުރާފަދައިން ثواب ލިބޭނެ. އަދި އެކަމުގެ އެހީތެރިވުމަކީ ހުރިހާ ބަރުތަކާއި ކަމުގެ ތަރައްގީ މީސްމީހުން ހިތްހަމަޖެހިގެން. (90) އަދި ނުބައިކަމާއިގެން އަމަލުތައް ހިނގާ ބައެއްގެ! ވެއްޖެ އެހީތެރިވާ ދީނީ ވަރަށް ސަރުކާރުން ފުރުޞަތުދެއެވެ. ޙަރަކާތްތެރިވާ ކަސްރަތުން ކަނޑައަޅާ ދެމުނަށް ޙަރަކާތްތަކާ ދިމާވާނެ ދަރަ ދިނުން ކުރުމަށް. (ސޫރަތުލް ނަޙްލު)

އަލިފާނުގެ ނުރައްކާ: قيامة ދުވަހުގެ ބޮޑެތި ދެ

علامة ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ علامة އަކީ އަލިފާނުގެ ނުރައްކާ

ނުކުމެގެން އެންމެން އެއްތަނަކަށް ޖަހަމުން ގެންދާ އަލިފާން ގަނޑެކެވެ.

الله ރުއްސުންދެއްވި خُذَيْفَةُ بْنُ اَسِيْدُ އަރިހުން الإمام مسلم ރިވާކުރެއްވި حديث ގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. "وَآخِرُ ذَٰلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ" މާނައީ: އެ علامات ތަކުގެ އެންމެފަހު علامة އަކީ ޔަމަނުކަރައިން ނުކުމެގެން އެންމެން އެއްތަނަކަށް ޖަހަމުން ގެންދާ އަލިފާންގަނޑެކެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قَعْرَةِ عَدَنٍ تَرْحَلُ النَّاسَ" މާނައީ: عَدَنُ ގެ ބިމުއަޑިން ނުކުންނަ އަލިފާންގަނޑެކެވެ. އެ އަލިފާންގަނޑު މީސްތަކުން ޖަހަމުން ގެންދާނެއެވެ."

މީސްތަކުން އެއްތަނަކަށް ޖަހަމުންގެންދާ

އަލިފާންގަނޑުގެ ވާހަކަ އެތައްގިނަ ރިވާޔަތްތަކެއްގައި ވެއެވެ. الله ރުއްސުންދެއްވި اِبْنُ عُمَرُ ގެ އަރިހުން الإمام أحمد ރިވާކުރެއްވި مَرْفُوْعُ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. "تَخْرُجُ نَارٌ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِنْ حَضْرَمَوْتَ فَتَسُوْقُ النَّاسُ... الحديث، وَفِيْهِ فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالشَّامِ" މާނައީ: قيامةވުމުގެ ކުރިން حَضْرَمَوْتُން އަލިފާންގަނޑެއް ނުކުންނާނެއެވެ. ފަހެ އެ އަލިފާންގަނޑު، މީސްތަކުން އެއްތަނަކަށް ޖަހަމުން ގެންދާނެއެވެ. މި حديثގައި ވެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެޙާލަތުގައި އަމުރުކުރައްވަނީ

ކޮންކަމަކަށް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިވާކުރިމުން
ޞަޙާބީކަލުންނަށް ދެންނެވެ! މިއެވެ. އެހެން ކިޔާދެއްވުމަކީ ވެއެވެ. އެއީ
މީސްތަކުން އިރުމަތީ ފަރާތުން ކުރަހުގެ ފަރާތަށް ދަތުރުކުރާނޭ
އަލިފާންގަނޑެއްކަމެވެ. މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ މިއީ عام ވެގެންވާ حَشْرُ
އެއްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވުން ކަމުގައި علم ވެރިން ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައި
ވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް މި އަލިފާންގަނޑަކީ عَدَنُގެ ބިމުއަޑިން
ނުކުމެގެން ބިމުގެ އެކި ތިމާތިމާއިން އެއްތިމާއަކަށް މީސްތަކުން
ދަތުރުކުރާ އަލިފާންގަނޑެއްކަން މިރިވާޔަތުން ސާބިތުވެއެވެ.
ދަތުރުކުރާނީ شامކަރައާ ދިމާއަށެވެ. އެޒަމާނުގައި އަންނަނިވި
ޝަރުޢީގަވާއިދު ޤާއިމުކޮށް އެންމެބޮޑަށް ރައްކާތެރިވާނީ ވެގެންވާ ތަނަށެވެ.

والله أعلم

މި އަލިފާންގަނޑަކީ މީސްތަކުން އެއްތަނަކަށް
ދަތުރުކުރާ އަލިފާންގަނޑެވެ. މި ދުނިޔޭން މީސްތަކުން
އެއްތަނަކަށް އެއްކުރެއްވުން އެއްކުރައްވާނެ مَحْشَرُ ކުރެއްވުން ކަމުގައި
ނަންދެއްވާފައި ވާނެއެވެ. މިއީ قِيامة ދުވަހުގެ محشر ކުރެއްވުމުގެ
ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. قيامة ދުވަހު محشر ކުރެއްވުމުގައި މި محشر
ކުރެއްވުމާ ނުގުޅޭ ތަފާތު ގޮތްތަކެވެ. ދުނިޔެގެ ތެރޭގައި މިކަން
ހިނގާނެގޮތް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ رسول الله صلّى الله عليه وسلم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ

رَاغِبِينَ وَرَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلاَثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَيَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوا (رواه البخارى)

މި حديث ގެ ތަރުޖަމާ ވިސްތަރުން مَحْشَرُ

ކުރެއްވޭނީ ތިންގޮތަކަށެވެ. ފުރަތަމަބައިގެ މީހުން مَحْشَرُ ކުރެއްވޭނީ ހެޔޮކަމަށް އުއްމީދުކުރާ ބިރުވެރި، ބިރުވެތިކަން ލިބިގެންވާ ގޮތުގައެވެ. އަނެއްބަޔަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި ދެމީހުންނެވެ. އަދި ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި ތިންމީހުންނެވެ. އަދި ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި ހަތަރު މީހުނެވެ. އަދި ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި ދިހަ މީހުނެވެ. ދެންތިބި މީހުން مَحْشَرُ ގެ ގައިދާނުން ގެންދާނީ އަލިފާންގަނޑެވެ. ދުވާލު އާރާމުކުރުމަށް އެބައިމީހުން ދެކުރުކޮށް ތިބޭތަނުގައި އެ އަލިފާންގަނޑު ވެހުރާނެއެވެ. އެމީހުން ރޭކުރާތަނުގައި ހުރާނެއެވެ. އެމީހުން ހެނދުނުކުރާ ތަނުގައި ހެނދުން ހުރާނެއެވެ. އެމީހުން ހަވީރުކުރާ ތަނުގައި ހަވީރު ހުރާނެއެވެ. މިއެވެ.

ދެންވަރަ ވިސްތަރުން އާއްތަނަކަން ހަވަދުންގެންދާ

އަލިފާންގަނޑުގެ ވާހަކަ އެކަމުގެ ނިވާރަށް ތަކެއްގައި ވެއެވެ. މިއީ قيامة ވުމުގެ ކުރީގައި علامة ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަދި ހިއްޓަ! މިއީ އެންމެފަހު علامة އެވެ. މި حديث ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައި މިވަނީ قيامة ދުވަހު محشر ކުރެއްވުމުގެ ވާހަކައެއް

ނޫންކަމާއި މިކަމަކީ ދީނީ ޢަމަލެއް ހިނގާނެ ކަމެއްކަމަށް علم
ފެނިން ބޮޑަށް ވަޒަނިގަންނަވާއެވެ. މިބަހުގެ މަސައްކަތް ވަރަށްގިނަ
ދަލީލުތައް އެބަހުރިއެވެ.

އިސްލާމީދީނާ حديث ން ސާބިތުވެފައިވާ މީސްތަކުން މި
محشر ކުރައްވާނީ ތިންގޮތަކަށް ކަމެވެ. ފުރަތަމަ ބައިގެ މީހުން محشر
ކުރައްވާނީ ހުރިހާކަމުން އެއްގޮތަކަށް ބާރުގައި ބުރުތޮށިކަން ދިޔަގިނޮ
ގޮތެއްގައެވެ. އެއީ ފަހު ޤިޔާމަތުގައި ފެނުނު ފަސާދަ ބޫޅު އެކަމުގެ
ސަބަބުން މީސްތަކުން ބިރުވެރިވެގެން ސަލާމަތުވާ ފިލަންޖެހޭ شام
ކަރައަށްދާ ދިއުމެވެ. شام ކަރަޔާ އެޤާނޫނުގައި ވަޅުކަ ވަސީލަތްތަކުން
އަންހެނުން ކަރާޓީ ވެގެންވާ ބިންކަމުން ވާދި ހުރަސްކަން
އުފެދިގެން ބާރުގައެވެ. މިބައިމީހުން شامކަރައަށް މިދަނީ ހުރިހާ
ގޮތްތަކުން ރަނގަޅުކޮށް ހަމަޖެހިގެން ގޮތެއްގައެވެ.

ދެވަނަބައިގެ މީހުން شامކަރައަށް މިދަނީ އަރައިގެންދާން
ސަވާރީ ދަތުރުކުރުމާއި އެންނުވެސް ސަބަބަށް ބައިވެރިވެގެން
ޤަމާވުމުގެ ޢަމަލައި ދުވުމުން، ހިނގުމުން، ހަފުރުމުން، ދިހަ
ގޮސްގެން. އެއީ އެއްބަރަކާ ހިނގާހިނގާ ވަރުބަލިވުމުން އެބަރަކާ
ސަވާރު ގޮތެއްވެ. މި ގުރުބުން، ސަވާރުވުން ދެއްކުވުމުންދާ
ގޮތެވެ. ޤަމާވުމުގެ ޢަމަލައި ގިނަބަރަކާ ދެތިން ދުވަހެއް މަގާދާ
މިވެއެވެ.

ތިންވަނަބައިގެ މީހުންނަކީ މިކަހަލަ ގޮތަކަށްވެސް
ނުދެވިފަތް މީހުންނެވެ. މިބައިމީހުން ވަލުތަކުން شام ކަރައަށް

ގެންދާނީ އަލިފާންގަނޑެކެވެ. އިސްލާމީ ރިވާޔަތްތަކުގައި އެވަނީ މިއަލިފާންގަނޑުގެ ވާހަކައެވެ. މިއީ ދުނިޔެމަތީގައި ހިނގާނެކަމެކެވެ. قيامة ދުވަހު، މީސްތަކުން محشر ކުރައްވާނީ މިގޮތަކަށް ނޫނެވެ. ދުރުން ތަފާތު ސިފައެއްގައެވެ. އެހެންކަމުން، قيامة ދުވަހު، ފާހަރައިގެން މީސްތަކުން ތުރުފު އެތިހާގެ ކަންތައް ކައިރީގައި ހިނދު މިއްޖެއި، مَغْرِبُ ފަރާތުން ގެނައިޖެހޭކަށް އަށްނަ އަލިފާނެއް އައިސް އެއްކޮށް ތަފާތުން ތަފާތުން محشر ބިންމައްޗަށް ޖަމާކުރާނެ ދެކޮޅު ވާހަކައަކީ ދަލީލުއެގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެން ދެކޮޅު ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. قيامة ދުވަހު، މީސްތަކުން محشر ކުރެއްވޭ ގޮތުގެ ވާހަކައިގެ ވަރަށް ތަފާތު ވާހަކައެކެވެ.

އިސްލާމީ ރިވާޔަތްތަކުގައި ބަޔާންވެގެންވާ محشر ކުރެއްވުމުގެ ވާހަކައި قيامة ދުވަހުގެ محشر ކުރެއްވުންތަކުން الغزالي ކަނޑައަޅުއްވައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. حُجَّة އާއި ދަލީލުތައް މިބައިގެ މައްޗަށް ނޫނެކަން فتح الباري ގައި الحافظ ابن حجر ވަރަށް ފުރިހަމަކޮށް ހިތަދެއްކައި ބަޔާންކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة ގެފާނުގެ އަރިހުން الإمام مسلم ގެނެސް ދީ حديث ރިވާކުރައްވާފައި ވެއެވެ. صحيح مسلم شرح ކުރައްވަމުން كِتَابُ الجنّة: بَابُ فَنَاءِ الدُّنْيَا وَبَيَانُ الْحَشْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ދި ބާބުގައި الإمام النووى ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ކޮޅުމަތިން ލިޔުއްވި ދި ބަޔާންގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ދި

حَشْر ދަނޑި ފުރަޖެހުމާއި ހިނގާނެކަމެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަށެވެ. އަދި
قيامةދުވަހުގެ ކުރީގައެވެ. ދުނިޔޭގެ ފުނޑުފޮޅުވުމުގެ ކުރީގައެވެ. މިބަހުގެ
ދަލީލަކީ ދުވާލު އަރާމުކަށްނުވާލަން (ކުރެވޭ ފަރުވާތަކަކީ ނިވާފުވެއްޖެ)
އެބައިމީހުން ވަށައިލައި ތަނެއްގައި އެ އަރިހަށްގެނެސް
ވަޑައިގަންނަވާނެއިރު އެމީހުން ދޮށުގައި ތަނެއްގައި ދޮށުގަންނަވާނެއިރު،
އެމީހުން ފަހަތުގައި ތަނެއްގައި ފަހަތު ކުރަންނަވާނެއިރު، އެމީހުން
ހަވީރުގައި ތަނެއްގައި ހަވީރުގަނޑު ކަމަށް މި حديثގައި އެބަހު
އެވެއެވެ. މިބާވަތުގެ ވާހަކައިގެ ދުނިޔޭގެ ޙާލަތުގެ ބާވަތުގެ
ވާހަކައެވެ. قيامة ދުވަހުގެ ޙާލަތުގެ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. މިހެންނަމަ
قيامةދުވަހުގެ علاماتތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެވެ. މި
އަޑިފާނގަނޖެހި އެ علاماتތަކުގެ އެންމެފަހު علامة އެވެ. އަދި
الإمام مسلم ރިވާކުރައްވާ حديث ގައި ވާފަދައިންނެވެ. "وَآخِرُ
ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ" މާނައަކީ
މިއަލާމާތްތަކުގެ އެންމެފަހު ރޯވެރިޔާ يمن ކަރައިން ނުކުމެގެން
އެންމެން އެއްތަނަކަށް ދަވާލެއްގެންދާ އަޑިފާނގަނޖެހޭކަވެ.

ދެންފަހު، قيامة ދުވަހު محشر ކުރެއްވުމަށް ދުވަހަ
ތަރުތީބު ފުނޑުފޮޅުވުން خَلْقُ ތަކުން އަލުން ދިރިގެން ކަންވެރިތަކުން
ތެދުވުމުންފަހު ކުރެއްވޭ محشر ކުރެއްވުމެވެ. އަދި ހަދުރަތުން ހިސާބު
ބެއްލެވުމުން ތަޖާތި خاص مَوْقِف އަކަށް خلق ތަކުން محشر
ކުރައްވުމެވެ.

އަހަރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެން ނަރަކައިން
ދުއްމިކުރައްވައި ސުވަރުގެވަނުމުގެ ނަސީބު ދެއްވާނދޭވެ! އާމީން!

والحمد لله رب العالمين

خاتمة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ
تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ (آل عمران: ١٠٢)

މާނައީ: އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ! ﷲއަށް
ތަޤްވާވެރިވުން ހައްޤު ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ﷲއަށް ތަޤްވާވެރިވާށެވެ!
އަދި މުސްލިމުން ކަމުގައި ވާ ހާލުގައި މެނުވީ ތިޔަބައިމީހުން
މަރުނުވާހުށި ކަމެވެ.

وَقَالَ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾﴾
އިންސާނާ ކުރިކަމެއް، ހަނދުމަކުރާ ދުވަހެވެ. ﴿وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِمَن
يَرَىٰ ﴿٣٦﴾﴾ އަދި ދުށް މީހަކަށް ނަރަކަ ފާޅުކުރައްވާ ދުވަހެވެ. ﴿فَأَمَّا
مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٣٨﴾﴾ ފަހެ ކުށްކުރުމުގައި
ހައްދުފަހަނައަޅައި، އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށް އިސްކަންދިން މީހާ
ދަންނާށެވެ! ﴿فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾﴾ ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން،
އޭނާގެ އުޅޭނެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى
ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾﴾ އަދި އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرت
ގައި ހުންނަންޖެހޭނޭކަމުން ބިރުވެރިވެ، އޭނާގެ ނަފްސު ނަގައި އެދުން
ތަކުން ދުރުކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ. ﴿فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾﴾
(النازعات) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާގެ އުޅޭނެ ތަނަކީ ސުވަރުގެއެވެ.

اَلْمَرَاجِعُ

1- المسيح الدّجّال: حقيةٌ لاَخِيَالٌ — الشيخ عبد اللطيف أحمد عاشوراء.

2- اشراط الساعة: تأليف يوسف بن عبدالله بن يوسف الوابل — (دار الجوزى)

3- تفسير المنار: محمد رشيد رضا

4- سنن ابن ماجه

5- صحيح مسلم بشرح النّووى

6- فتح البارى: الحافظ ابن حجر العسقلانى

7- قيامة نامة *(އެއްވަނަ ބައި)* شيخ الإسلام عبدالله جلال الدين.

8- مختصر تفسير ابن كثير

9- مجموع الفتاوى — ابن تيميّة

10- *ބައިބަލްގެ ނިޔުން ޓެސްޓަމަންޓް (عيسیގެ ފާރުން صليب އަށް ނަރުދުވާކަމާއި، ވާރުތު ނުލިބުނުކަމުގެ ހެކި ބައިބަލުން ފެއްދުން)*